రాజమహేంద్రవరమున
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రింపబడినది

నీతిచంద్రిక, సంధి.

TO

Edward Parr Metcalfe, Esq., M. A.,

PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,

RAJAHMUNDYR.

THIS LITTLE VOLUME

IS

MOST RESPECTFULLY DEDICATED

BY

THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీఠిక.

చిత్రపదము.

శ్రీకరు నవ్యయు నాద్యున్
లోకచయావనశీలున్
శోకవిశోషణు నీశున్
బ్రాకటభక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభాషను బద్యకావ్యములు పెక్కు-
మున్ను లోకోపకారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
వచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁ దలఁతు.

ఉత్పలమాల.

ఇంతకుమున్ను నేను రచియించినవిగ్రహతంత్ర మెల్లచో
నెంతయుఁ గష్టశైలి రచియింపఁగఁబడ్డ దటంచుఁ బల్కుటన్
వింతగనాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁ జేసి య
త్యంతము వ్రాసితిన్ సులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హితోపదేశంబు భారతమును
బంచతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయుకథలను గొని దీని వ్రాసినాఁడఁ
[illegible]గాఁ గొంత యందందుఁ గుదురుపఱిచి.

చిత్రపదము.

పెద్దల వేఁడెద దీనన్
దిద్దఁగ దోషము లున్నన్
విద్దియ చాలనినన్నున్
దద్దయుఁ గూర్మిక్షమింపన్.

నీతిచంద్రిక

సంధి

తదనంతర మానరవరకుమారు లాధరణీసురప్రవరున కిట్లనిరి. "స్వామీ! మీ యనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహంబును సమగ్రము గా నాకర్ణించితిమి. దయచేసి యింక సంధిని సవిస్తరము ప్రసాదించి మాకుం గర్ణరసాయనంబు గావింపుఁడు." అనవుడు నభ్యస్తసమస్త నీతిశాస్త్రమర్మజ్ఞుం డగు విష్ణుశర్మం డిట్లని చెప్పందొడఁగె:—

అమ్మాడ్కి, భీమసంగ్రామంబున నిహతానేకసైనికలోకంబు లగు మయూర హంసనాయకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే క్షణమాత్రంబున సంధి చేయఁబడియె. ఆవిధంబు వినిపించెద వినుండు.

ఆరీతిని దారుణం బగు ప్రవిదారణంబున వీరవారం బెల్ల మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంతస్వాంతుం డై వరటాకాంతుండు మంత్రిం జూచి "సర్వజ్ఞా! ఎవఁడు మనదుర్గంబున నగ్గి పెట్టిన దుష్టాత్ముఁడు? పగఱచేఁ బంపంబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్నవేషు లయి మనదుర్గంబు నివాసంబుగా నుండి మనల మోసపుచ్చి, చిచ్చంటించి పోరుగదా!" అనిన వినయావనతుం డయి చక్రవాక ప్రశస్తుం డిట్లనియె.

"దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధు వై యుండు నీలవర్ణుం డిప్పు డేమొకో సపరివారంబుగాఁ గానరాకున్నాఁడు. నాకుం జూడ నిది యంతయు నావిశ్వాసఘాతకునిచేష్టితమ యని తోఁచుచున్నది. దేవర యమాయకత్వమే దేవర నింతకుం దెచ్చినది. పుట్టుపూర్వ

ములను విచారింపక యవిశ్వసనీయు లగు నఖిలవాగతులయొక్క వ్యాక యంబు పదయంబు గావించి నమ్మినపాపఫల మనుభవింప నేఁడు కాలము వచ్చినది.” అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ జింతించి—“ఇది యంతయు మా దురదృష్టము. మా యదృష్ట మిట్లుండఁగా నెవరి సన వలసిన పని యేమున్నది. ఈవిషయంబున దైవప్రాతికూల్య మొక్కటియె కాని మంత్రులదోషంబు లేశంబును లేదు. మనుష్యప్రయత్నముచేఁ గార్య మెంత చక్కఁగా సంఘటింపఁ బడినను, దైవయోగము చేతం జెడిపోవును. నిటలలిఖితాక్షరంబులు తుడిచి నేయ నెవ్వరిచే నగును.” అని యూరకుండెను.

అవుడు సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—“లోకములోఁ బండితులు కానివారు తమ సౌఖ్యవిషాదదశ ప్రాప్త మయినప్పుడు, దైవమును గర్హింతురు; కాని యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁ జాలరు. అవథ్యానురాగు లగురోగుల లాగున నృపాలురును హిత తంత్రు లగు మంత్రులమతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకు లయి యభి నవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసినవెనుక గర్వము సర్వముం దూలి యప్పు డదృష్టముం బేరుకొందురు. సుహృదులును హితకాములును నగుసచివుల వాక్యంబులాదరింపనివారు సహావాసి హితోపదేశంబు వినక చెడినదీర్ఘసూత్రుండను విసారంబుతీరున వినా శంబు నొందుదురు. అక్కథ వక్కాణించెద నవధరింపుండు.”

ఒక్కయేటిమడుపున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్శి, ప్రాప్తకాల జ్ఞుఁడు, దీర్ఘసూత్రుఁడు, నని మత్స్యంబులు మూఁడు కూడి వసియించు చుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు, దీర్ఘదర్శి యొక్కటిమీాల కంటెని చేరఁజీరి యిట్లనియె — “మిత్రు లారా! వి[illegible]రునుం జూచుచున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము

వేసఁగి మిగుల నాసన్న మగుచున్నది. ముందు నిక్కముగా నీళ్ళిప్పుఁడు బొత్తిగాఁ దరిఁగిన మన కొంపలకు నోటికిం బోవ శక్యము కాదు. కాఁబట్టి యిప్పుడే యీయేఱుంబడి వెడలి యగాధజలంబగు జలచర బహుళంబగు నొక మఱియొక్క మడువుం జేరుదము. అనినఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞుం డిట్లనియె. భవిష్యదర్థంబునందుఁ బ్రమాదము గానము; కాఁబట్టియె బుద్ధిమంతు లగువా రెప్పటి కేది ప్రాప్తమగునో యప్ప టికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁ జూతురు; కాని ముం దెప్పుడో యొప్పమి రాఁబోవు నని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచా రంబు పెట్టుకొని కుందరు. ఇట్లే మనవు మహార్ణవంబువడువున నుండఁగా నిప్పుడే యింతవంత యేల? అంత వుట్టినప్పుడు పోలిన తెఱంగు చూచుకొందము." అనిన దీర్ఘసూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలు వోవక యూరకుండె. అంతయు న్విచారించి దీర్ఘదర్శి యింక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్ముందె మెలంకువ పడి జలసమృ ద్ధం బగు మఱియొక్క మడువుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళు గడచిన నెండలు మెండగుటఁ బూఁట పూఁటకు జలంబు లింకఁ జొచ్చిన, జాలరులు వచ్చి యూఁతలు, చిక్కములు, మీలవుట్టికలు మొదలగు వానితోడ నీరంబులఁ జొచ్చి, విషంబులం గలఝషంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రాళ్ళం గ్రుచ్చుచుండఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డొక్కవెర వూహించి యందొక్క త్రాడు నోరం గఱచికొని గ్రుచ్చినట్టు లంటిపట్టు కొని గ్రుక్కుమిక్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘసూత్రుం డబ్బారిం గడచునుపాయంబుఁ గానక "యేమి చేయుదు నెందుఁ జొత్తు" నని తత్తఱించుచు నిందు నందు మిట్టిమిట్టి పడుచు దుముకు లాడు చుండం జూచి యాకైవర్తు లావాలుగను లగుడంబున నడిచి మడియిం చిరి. అంత నాధీవరులు మీలవేఁటఁ జాలించి వారిచరంబులయొడళ్ళ

నంటినమంటిని గడుగ మీలగుదుల జలంబుల జాడించునప్పుడు మీనంబులనందున నిరుదొడలం ద్రాడు గఱచి పట్టుకొని గిట్టినట్టులు కదలమెదల కున్న ప్రాప్తకాలజ్ఞుఁడు మెల్లఁగాఁ ద్రాడు విడిచి గంభీరవారిం బ్రవేశించి ప్రాణత్రాణంబు గావించుకొనియె. కాఁబట్టి మిత్రులహితవచనంబులు విననివాఁడు దీర్ఘసూత్రునివిధంబున నంతంబుఁ జెందును. మఱియు దీని నింకొకవిశేషంబుకూడఁ గలదు. ముందుగా ననాగతము లగుకార్యంబుల నూహించి మెలఁకువ పడువాఁడు దీర్ఘదర్శి విధంబున నాపదం బొరయక సుఖించును; అప్పటికిం దోఁచినట్టు వెరవు వరికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁ జూచువాఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞుని తెఱంగునఁ బరమసంశయాస్పదం బయినబ్రదుకుం గాంచును; భవిష్యదర్థంబునుఁ గానక సమయోచితం బగునుపాయంబునుఁ దోఁచక యూరకుండువాఁడు దీర్ఘసూత్రునికైవడిఁ దప్పక యుప్పాడ ముప్పుఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పనివారిపీటం బుట్టువింతల నారసి రాఁ గ్రమ్మఱఁ బంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యంచలరాయనిం గాంచి నమస్కరించి యిట్లనియె. "స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్గశోధనంబు కర్తవ్యంబని మున్నె విన్నవించుకొని యున్నాఁడనుగదా? దేవర నావచనంబులయెడ ననాదరంబు చేసి యాపనిం గావింపకైతిరి. అశ్లేషటి యుండుటవలనిఫల మిప్పు డనుభూతం బయినది. గృధ్రానీతం బయినమేఘవర్ణుం డనువాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు చేయఁబడినది. అతఁడే మీపాలనీలవర్ణుం డనఁ జనవర్తియై యుండినవాఁడు. ఆప్రకారము—అనునంతలో నాతనిమాట కడ్డము వచ్చి తలయూఁచి విశ్వసించి మరాళవల్లభుం డిట్లనియె. "కానీను: ఉపకారంబువలనంగాని ప్రణయంబువలనంగాని కానివాని విశ్వసింప

నాతఁడు వృక్షాగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం డగుట సందియము లేదు. ఇదసంతరోదంతంబు చెప్పెదము." అనుడు బకం బిట్లనియె. "ఆప్రకారము దుర్గదాహంబు చేసి డాయవచ్చిన మేఘ వర్ణునిఁ జిత్రవర్ణుండు సగౌరంబుగా బహూకరించి, ప్రసాదమేదు రంబుగా మంత్రివంకఁ జూచి యిట్లనియె. — "కృతకృత్యుఁ డయిన భృత్యుం డుపేక్షింపం బూరక పోరాదు. తత్తండు మనోవాక్కాయముల సంతో షించు ప్రతిఫల మవశ్యము కలుగవలయును. కావున నీ మేఘవర్ణుని నే యీ కర్పూరద్వీపరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం జేయుదము" అని చెప్ప నప్పుడు పోరిచొప్ప తలంపునం బాఱి పరధ్యానముతో విచారించు చున్న రాజుం జూచి మంత్రి చక్రవాకంబు: "ప్రణిధి యేమో ముఖ్యాంశంబు మనవి యొనరింపఁ బోవుచున్నాఁడు. దేవర పరాకు లేక ససాకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును." అనుడు ఱేఁడు; "ధవ ళాంగా! మేము చిత్తగించుచునే యున్నారము. ఏదీ? తరువాతి వృత్తాంతమును వినిపింపుము." అనవుడుం బ్రణిధి యిట్లు విన్నవించు చున్నాఁడు. 9169

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రి యైన దూరదర్శి యి ట్లనియె: "దేవా! ఇప్పు డేలినవారు సెల విచ్చిన దంత యుచితం బని నేఁ దలంపను. ఈతనికి మే లొనరింపఁ దలంపుఁ గొంటిరేని, ప్రసా దాంతరము చేయుటయె యెంతయు సర్హకార్యము. చూడామణి స్థానమునం బాదుకర నిడఁగూడనట్లు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబు నందు నీచుల నెప్పుడును నిలుపరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి యతిశయస్థానమునందు నిలిపినభూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁ దగిన పాదుకలం దల ధరించినవానివలెఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగును. లోకమున దేవర యెఱుఁగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుఁగుదురు? పూర్వంబునను [illegible]

మానించినను గూడ నపకారంబు చేయుచుండుట యధములకు నైజ గుణము; శిరంబున ధరించినను గాలం ద్రొక్కినను భుజగంబు బడలు పడం గఱచును గదా? నీచులు శ్లాఘ్యపదంబుం బొందుదురేని ఒకానొకప్పుడు మేలు చేసినవారికే ద్రోహంబు చేయం జింతింతురు. మున్నొక కాలసర్పము వణిజునిచేఁ బ్రతికింపఁబడియు, నాతనికే యపకారంబు చేయం జూచెను. దేవర కాకథ వాక్రుచ్చెద నవధరింపుఁడు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొక కాంతారంబునఁ గాలితెరువున నొక బేహారి చనుచుండెను. ఆయెడ నాయడవియందు దావపావకుండు గడు నడరి నలుగడలుఁ జుట్టి యొక్కపట్టున నొక్కపెట్టునఁ జెక్కుచెట్లం గాల్చుచుండెను. అట్లు వెంటనె మంటలు మింట నంటఁగా నానడుమ నొక్కకాలవ్యాళంబు చిక్కుకొని యెక్కడకుం బోవఁ ద్రోవఁ గానక యాకాసం జను చున్న వాణిజునిం గని పేరెలుంగున నిట్లనియె. "ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబు నలుదెసలుం గ్రమ్మి మున్మురమ్ముగఁ జుట్టుకొన్న యీయొరగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపోవలసి వచ్చెఁగా యని రక్షణోపాయంబు తోఁచక దైవంబుం బ్రార్థించుచుండఁగా నాపాలిటిదైవంబు చందంబున సమయమున సన్నిహితుండయినాఁడవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలఁపింపం దగు నీయంతటిలోకోత్తరుని శరణొందితిని. ఇఁక నాకేమి కొదవ; జాగు సేయక వేగ వచ్చి ప్రాణదానంబు చేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే విన్నవింపఁగల దంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మట దమచిత్తము నాభాగ్యము. అని మఱియు దీనాతిదీనంబు లగువచనంబులఁ బ్రార్థింప, నాతఁడు దుష్టజంతువు ప్రంతసహితము చూడఁజాలక యగణ్యకారుణ్యంబున చాయఁబోయి లోపల మిలమిలమెదలుచు నరణ్యరోదనంబు సేయు చున్న జిహ్మగముం గనుగొని, తనచేతికఱ్ఱకొనకుం జెను

త్రాటితో నొకసంచిని వ్రేలం గట్టి, యాకట్టిమొదలు చేతఁబట్టుకొని యుపాయముగా సంచిని బొక్కలో జారవిడిచెను. తోడనే యాపన్నంబగు నాపన్నగంబు సంచిలోఁ దూఱి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపణ్యాజీవుండు మెల్లఁగా సంచిని బయటఁ దీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచి పెట్టెను. త్రొక్కఁ బోయిన గుడి విత్రిగి విరోధఁబడినట్లు తోఁకనే యాగ్రహించు బుసకొట్టుచు లేచి, మనుష్యులు పాములం గంటఁ బసితోడనే చంపుచుందురు. కాఁబట్టి యట్టి మాకులంబున కెల్లను మృత్యుప్రాయులైన వారిని దొరకినపుడు దొరింపక విడువ రాదని పలుకుచు, నాలుకలార్చుచుం గవిసి యాకసిపైఁ బడి కఱవఁ బోయెను. అందుల కాతం డడలు గడలుకొని వడఁకుచుఁ బరిసరధరాధరదరీదారంబులు మాఱుమ్రోయ నఱచుచు సంచి నొకమూలం బాఱవైచి దవ్వైకరము వెనుకయుఁ దాను ముందును గాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. ఆచేరువ పొదలో నిదురించుచున్న గోమాయు వాయులుకుడు విని యులికి పడి లేచి వచ్చి, ఫణికిని వణిక్ఛిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. "ఓయురగరాజమా! ఏల యూరక రోఁజుచు నీపాఱుఁబోతువెంటం బడి పరుగెత్తుచున్నాఁడవు? ఇంచుక నీవు నిలిచి నీవార్త నాతోఁడఁ జెప్పుము. నాచేత నగు సాహాయ్యం బున్నం జేసెదను" అనినం గృష్ణాహి తన యాపద్వృత్తాంతంబును బూసగ్రుచ్చినరీతిని వినిపించెను. అది విని యక్కజం పడినట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: "ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవు చెప్పినచరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచి యెక్కడ? నీదేహ మెక్కడ? దీనిలో నీవు దూఱుట యెక్కడ? నీవు చూడఁబోయిన బెద్దబారెఁడున్నావు; సంచియో పట్టుమన్న జేనెడు లేదు. నీవిందు మరలఁ జొచ్చి చూపువఱకును

నీమాట సత్యమని విశ్వసింపఁ జాలను." అనుచు నాగంబా యప్పుడ నందుం బ్రవేశించి, తొల్లింటియట్టుల చుట్టఁ జుట్టుకొని లోపల నిమిడి యుండెను. వెంటనే యాసృగాలము, మోమున వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ బెదవులు తడుపుచు నిలుచున్న యావనేచరునకుం జేసైఁగ చేసి యాసంచిమూతిని గట్టిగా దారముతో బిగింపు మని చెప్పెను. అతఁ డాప్రకారము చేసి, తన చేతిబడితో సంచిమీఁద నాలుగుమోఁదులు మోఁదఁ, జంతకపాతకుని స్వర్గలోకమునకుం బంపి, జంబుకంబుం గొని కూడి తనదారిఁ బోయెను

కాఁబట్టి క్షుద్రులు తమ కుపకారంబు చూపినవారికే యపకారంబుఁ దలంతురు. అంతియ కాక, ప్రముగ్ధులయెడం జేసిన యుపకారంబును నీసుకయందు రచించినముగ్గువలెఁ జాల కాలంబు నిలువదు. మార్జాలంబును ధర్మకర్తఁగా భావించి సేవింపఁ బోయినశశకపింజలములకుం బోలెఁ దమకెప్పుడు క్షీణ మూఢునితోఁ జెలిమి యొంచి, ప్రజలును నల్పునిం గొలిచి యుండ నొడఁబడరు. మీ కాకథ వాక్రుచ్చెద నాలింపుఁడు.

వింధ్యాటవిలో నొకవృక్షకోటరంబునఁ జిరకాలమునుండి కపింజలంబను పక్షియొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాఁటి సూర్యాస్తమయసమయంబున మొయిలుమొత్తములు వియత్తల మెల్లఁ గాఱుక్రమ్ముకొని కడవలం గ్రుమ్మరించిన ట్లొకజడివాన కురిసెను. ఆవర్షంబునం దడిసి తడసి యాపులుఁగు వేళకుఁ దొట్టఁ జేర లేక పోయెను. అప్పుడు దీర్ఘకర్ణం బనుశశం బొక్కండు భృశంబును వానను నాని యాశకుంతం బుండుతరుకోటరంబు చేరి, నెమ్మదిగా నందు సుఖనిద్ర చేయు చుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తనవిహారస్థలి న్వెదకుకొనుచుఁ జిమ్మచీఁకటిలో వచ్చి లోన నిదురించు కుందేటిం గని

యువతిగని కోపంబు గదుర నిట్లనియె. "ఛీ! శకునాధమా! నే
నింటఁ జేరినయెడ వచ్చి నీవు కావరంబున నాశ్రయం [illegible]
నిశ్చయముగా శయనించు చున్నాఁడవు. ఇఁకనైన నాలస్యంబు
చేయక నాయిల్లు నాకు విడిచి యవతలికి లేచి పో. పోకున్న పోకుంటివా
నీప్రాణములు నీవి కావు" అనిన గరుడాంశజన్మ శకుంతం బిట్లనియె.
"బాలా! బాలా! నీ వెవరింపుమాట లిఁకఁ గట్టిపెట్టుము,
దీర్ఘదర్శినియుండఁగ నిట్టి వీరంబులు పలుక వచ్చునా? నాకీ వృక్షంబు
బును, దటాకంబులును, దరువివరంబులును నివాసములుగా నాక్ర
మించుకొందుఁగా నాఁటికి నాఁటికి గాని నెల్లకాలము ప్రత్యేకముగా
నొక్కరిసొత్తులు గావు. మాటాడక పో పో. పో నొల్లవే నీమ్యాడ
నైనం దగవు గా పోదము" అనిన "న్యాయవాదియగువార లెవ్వరున్న
చో రాజన వచ్చునా? ఈరాత్రి యిచ్చట వేఁగింపం బోదము. అందాఁక
గొంచెము ఓపిక పెట్టుము." అని యాకపోతయాత్రికుండు వేగించి
తూరుపు తెల్లవాఱుటయు శకుంతము లేచి, దానితోఁ గూడ నరణ్యంబు బోవుచు
వయస్సు మీరి నాలుగడుగులు వెట్టి, యాపిట్ట [illegible] దీర్ఘ
గలవాఁ డెవ్వఁ డనిన దీర్ఘకర్ణుం డిట్లనియె "సర్వప్రాణినీతింబున
దధికజ్ఞానుఁడు మార్జాలవల్లభుం డొకండు గలఁడు. అతఁడు బహుకాల
వృద్ధుఁడు; బహువ్యవహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సత్యసంధుఁడు.
అతఁడే మనచిక్కు వదలింపఁ దగినవాఁడు." అనిన గాని పోలు నని
యొడంబడి యాకపింజలము కుందేటితోడఁ గూడఁ గార్ధవ్యం జని
చని మిట్టమధ్యాహ్నమున నాజీర్ణోతు [illegible] తావుం జేరెను. ఆహా!
కాలంబు చేసి వయిరం దల యుత్తరించుకొని పోవు వాటికే పాదంబు
లెంతదూర మయినను, శరీరధారుల నీడ్చుకొని పోవును గదా; అ
ట్లాశశకపింజలములు గమ్యస్థానంబుఁ జేరి, పురోభాగమున వృద్ధ

మార్జాలునిం గాంచి, కపటధార్మికుఁడును కేవలజఠరపూరకుండును నని యెఱుంగక యిట్లనియెను. "ఓ మార్జాలనాయకా! మాలో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటి పుట్టి దానిని ధర్మస్వరూపుల రగుస్వామిసమ్ముఖమ్మునం దీర్చుకోవలెనని బహుదూరమునుండి యాస పడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁబెట్టక నిష్పక్షపాతకముగా వేగిరము మావ్యవహారంబు తీర్చి మమ్ము మా నెలవులకుఁ బంపివేయుము." అనిన నాముసలిపిల్లి యిట్లనియె:- 'అయ్యలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాభరంబునఁ జాంద్రాయణాదివ్రతంబులు తోడుపడఁ గృశించి యింద్రియపటుత్వము తగ్గి యున్నవాఁడఁ గాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి మీవాక్యంబులఁ దిన్నఁగా గ్రహింప నేరకున్నవి. మీరిరువురుం జేరి యొక చెవి చెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁ దేటపడ నుచ్చస్వనంబునం దెలుపునది. మాకనుష్ఠానసమయంబు సమీపించుచున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేసికోవలెను. అయినను దగవు తీర్పఁ గలవా రెందఱో యుండ మీరు వారి జేరంగాదని, నేనేమో నిష్పక్షపాతముగాఁ దీర్చువాఁడ నని విని కడుదవ్వులనుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్మూరక పంపుట మము బోఁటితపస్వులకు ధర్మంబు గాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము నుట్టి కట్టుకొని యూఁగులాడఁ బోము. కాలధర్మము నొందినప్పుడు ధర్మమొక్కటి దక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడ రావు. కాఁబట్టి యట్టిధర్మమును మాత్రము వేయియాపదలు వచ్చినను జెడనాడుకోక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్యమెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యమునకుఁ దోడు భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్త ధర్మ

ములకు నలంకారము. తన దేహమున నొక్కకంటకము సోఁకినంతనె యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదే కదా యని యెఱింగి తత్త్వజ్ఞు లెప్పుడును హింసకుం గడుదవ్వుగఁ జరియింపు చుందురు. క్రూరకర్ము లీయర్థం బెఱుంగక దయయు ధర్మంబును విడిచి దేహయాత్రామాత్రమునకై పరోపతాపంబు చేయఁ బాలు పడుదురు. "స్వాశ్రితావనసమోనహిధర్మ" యని వేదములు ఘోషించును గదా? కాఁబట్టి యాశ్రిత రక్షణమునకు సమాన మయిన ధర్మము మఱియొకటి లేదు. విషాధం బగు లోభంబును మొట్ట మొదట మొదలంట సున్మూలింప వలయును. ఎంత సంపాదించినను బ్రాణావసాన సమయంబున లోకములోని దేదైనఁ దలఁ గట్టుకొని పోదుమే? ఓయనాశా! పాపభూయిష్ఠం బయిన యీ కలికాలంబున నీవెందఱ వశవర్తులం గావించుకొని యెందఱచే నెన్ని దుష్కార్యములఁ జేయించుచున్నావు? ఓహో! నీపేరు తలంపునఁ బాఱినంతనె నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యవ్వృద్ధబిల్లి చల్లని మాటలతో నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు సేయుచుండ నా శశకపింజలములు విశ్వాసములో బిడాలమును డాయం బోయి రెండును రెండు చెవులలోను దనతన వ్యవహారమ్ములను జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టకగవు పిల్లి తీర్చ నన్న ట్లాజరఠమార్జారంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జిక్కంబట్టి యొక్కట మెడలు కొఱికి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రయాణ వేళ నశశకపింజలములు: "అయ్యో! ఒక్కరాత్రి కివ్వను పడున్న నేమి యని యూరకుండక లేనిపోని వివాదంబు పెట్టుకొని తగవునకుం బోవుచ మనుదుర్బుద్ధి యొకటి పుట్ట సుఖముగా బ్రదుకలేక వేకువ జామునఁ బడిపోయినట్టు లేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొని వచ్చి యీ ఖలుని నాశ్రయించి వీనిమిథ్యావాదములు విని వృథా భ్రమ

వడి దుర్మరణంబుఁ దెచ్చుకొంటిమి. పోయి నష్టి పొందులాభము నన్న లోకోక్తికి తెలిసియుండెను స్వార్థ మగునా! వినాశకాలము సమీపించినప్పు డెవ్వరయాలోచనలు నేల వనికి వచ్చును! తానొకటి తలఁచిన దైవ మొకటి తలఁచును. 'లలాటలేఖా నపురః ప్రయాతి' యను వినమే!" అని చింతించుచుఁ బ్రాణములు విడిచెను. మార్జాలకుని యథేష్టం బుగ రెండుమూఁడు దినము లాహారంబు వెదకుకొనక్కఱలేక వానిని భక్షించుచుండెను.

అప్పుడు చిత్రవర్ణుండు దూరదర్శిం జూచి, "మంత్రివరా! నీవు చెప్పినట్లు మేఘవర్ణుని కపట కారాంతమునే చేయుదము. కాని ముద్దుండు చేయు పనిసినపని నొక దానిం జెప్పెదను వినుము. మనచే నశ్రమంబున జయింపఁబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘ వర్ణునినే పంపుదము. ఈతండు చని యారాజ్యమునం గల యుత్తమ పదార్థముల నెల్ల నిరాయాసంబున నిచ్చటికిం గొనిరాఁ గలఁడు. అప్పుడా తెచ్చినవానిలోఁ గొన్ని యపూర్వవస్తువుల మనయాప్తులకుం బుత్తము; కొన్ని మేలి వస్తువులు ప్రకృతివర్గంబున కొసఁగుదుము; మిగిలిన వానిని యథేచ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. ఆపయిని నిష్కంటకముగా మన మీ యెల్లకాలము జలనంబు లేకుండ నాదీవి దొరతనంబు జెల్లింపఁ గలము. అను రాజువచనంబులు విని నవ్వి దూరదర్శి వినయ విధేయత్వంబులు కాన్పింప మెల్లఁగా నిట్లనియె. "దేవా! అనాగత కార్యంబులం దలఁచి సంతోషింపరాదని నయ విదులు పలుకుదురు. మనోరథ రాజ్యపాలనంబున నానందించువాఁడు కడపటఁ బేలపిండికుండం బగులఁ గొట్టుకొన్న మేదినీ దివిజునివలెనే విషాదంబునొందును. ఆకథ వినిపించెదను, వినుండి.

అయోధ్యానగరంబున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుం డొకఁడు గలఁడు. ఆమహీసురుఁడు మహావిషువత్సంక్రాంతినాఁడు మఱియొక విప్రునియింట శ్రాద్ధమునందు నిమంత్రితుఁడై, యొక సక్తుపూర్ణశరావమును దానముగాఁ బరిగ్రహించెను. అందున కాతండు డెందంబున సమందానందము నొంది, యాసక్తు ఘటమును గొని యిరవున కరుదెంచుచుఁ గడుసార శ్రాద్ధభోజనంబు చేసి యుంటఁజేసి నడవఁజాలక యాయాసపడుచు బొజ్జ నిమురుకొనుచు మెల్లన మార్గంబున నొకకుంభకారుని గృహంబు చేరి యరుగు మీఁద దొంతరలుగా నిడిన కడవలకడఁ దననీరుకావిదోవతిఁ బఱచి, తలకుఁ జుట్టినయంగవస్త్రము తీసి చుట్టుకుదురుగాఁ జేసి దానుపయిని సక్తుభాండంబు నిడి, సక్తురక్షణార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యావంచె మీఁద శయనించి, కన్నులరమోడ్చి మితిమీఱిన కోరికలు కోరుచు నిట్లు చింతించెను. "ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పు డమ్మి యొకపాఁడిమేఁకను గొనియెదను. అది యేఁటేఁట రెండేసిపిల్లలఁ బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమున బెరిఁగి కొన్ని హాయనములలో బహుసహస్రము లగును. అప్పుడు వాని నన్నిటిని విక్రయించి నూఱు పాఁడిమొదవులం గొందును. ఆధేనుశతమును గతిపయాబ్దములలోఁ బెక్కుదూడల నీనును. అవి యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలుమందలుగా వర్ధిల్లి, దొడ్లునిండి పోవును. ఆవల వానిలోఁ గొన్నిటితో విరివిగా వ్యవసాయము సాగించి, పొలములలోఁ బండిన పంటలలోఁ గొంత విక్రయించి లక్ష సంఖ్యలధనము నార్జించెదను; మఱికొన్ని కోడెల నమ్మి సొమ్ము కూడఁ బెట్టెదను. అవిత్తముతో నత్తఱి నేను గోటీశ్వరుఁడ నగుదును.

ఆపిమ్మట మాయింట నేమూలఁ జూచినను రొక్కము వెక్కసము గా మూలుగు చుండుట నెఱిఁగి యెల్లవారును నాకు 'మేము కన్య నిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద' మని యింటిచుట్టును దిరిగి పోవు చుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్విత యగు నొక్కతన్వింం బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకు మారునిం బోలుకుమారుండొకఁడు కలుగును. వానికి మాసోమశర్మపేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్య నిర్వహణాయత్తచిత్తంబున నాసుందరి నందను నెత్తుకొనక నా ముందఱ విడిచి పోవఁ గోపంబు పట్టలేక వెనుకపాటునఁ బోయి యా మగువ నీలగుడంబున నే నాలుగడవు లడఁచెదను." అను సమయమునఁ గొంచెము నిద్రవచ్చి ఱెప్పలు వాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి ముందల నిలుచున్నట్టు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేత నున్న దండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను. కట్టువిసరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువ నున్న భాండ పఙ్క్తులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పగిలి పోయెను. ఆచప్పుడు విని యదరిపడి లోపలినుండి కుమ్మరివాఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి యా వెడఁగుబాపనయ్యకు నాలుగుబహుమానంబు లర్పించి, పడిపడి నాపుడమివేల్పును జావడి వెడల నడఁచెను. కాఁబట్టి యెందును రాఁబోవు కార్యంబులం దడవికొని, సంతోషించువాఁడు మున్నున్న దానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయె కాక, సరివారిలో దూఱు పడయును.

అప్పుడు మయూరసార్వభౌముండు మంత్రిం జూచి యి ట్లనియెః "దూరదర్శీ! నీ పీవఱకును వచియించిన దంతయు నాద రణీయం బయి యున్నది. నీమాట చొప్పున మేఘవర్ణుని రాజ్యం బునకుఁ బట్టంబు కట్టఁ గూడమికి మేమును నొప్పుకొన్నారము.

ఇఁకఁ గర్పూరద్వీపపరిపాలనంబు కు మనవారిలో నేరి నియోగింపవలెనో వాక్రుచ్చుఁడు." అనిన మందహాసంబు గావించి, సగౌరవముగా దూరదర్శి యిట్లనియె.

"దేవా! మన మిప్పు డాహిరణ్యగర్భునిఁ బరాజయంబు నొందింపఁ గలుగుట మాయోపాయముచేతఁ గాని, విక్రమపౌరుషంబుచేతఁ గాదు. అతఁడు మహాసత్వసంపన్నుఁడు; ప్రజారంజకుండు; అసమానమానమహితుండు. కావున నీయవమానంబున నోర్చి యాతం డూరకుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్నట్టుండి యెప్పుడో యేమఱుపాటున మనపయిం బడి పగఁ దీర్చుకొను సమయంబుకొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండును. అతనిమంత్రియు ననన్యసామాన్య శేముషీమంతుఁడు; సర్వంకషప్రజ్ఞగలవాఁడు; సౌజన్యధన్యుఁడు; ప్రతాపదీపితుఁడు. కాలచోదితుం డయి వెనుక తేఁ డాతనిమంత్రంబు దెననవాదరంబు సేయుటంజేసి యీమేఘవర్ణున కందుఁ జేరంగలిగెను గాని, హిరణ్యగర్భుం డిప్పు డాతనిమంత్రంబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యింతకుముందు మన మెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁ దగి యుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడి యున్నవాఁ డవుటంజేసి తొంటియ శ్లేమతి యుండక యిఁక జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుఁ గాన, ముందు మనయాట లేమియు నాతనికడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాఁబోవునది వర్షాకాలము. జలపక్షు లగుటంజేసి యాతనిసైనిక నికాయంబుల కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టును. స్థలపక్షు లగుమనపక్షమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులె యయి కానఁబడును. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధి గావించుకొని యాతనిరాజ్యం బాతని కొసంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్య

గర్భుని సంగరంబున జయించితి నన్నప్రతిష్ఠ యావచ్చంద్రకై నిల్చి యున్నది. దానంజేసి యిక దేవరకీర్తి లోకంబున శాశ్వతంబుగ నెల్ల కొనఁ గలదు. అంతకన్న మనకుఁ గావలసిన దేమి? హింసకుఁ గిట్టని దేశకాలానుకూలంబు తెలియఁ గలిగి మరల సంగరంబునకు దాక తక్కుఁడు. పరమర్మభేదనోపాయధౌరేయుం డగుసర్వజ్ఞాభిధానుండ దకుఁ దోడు సహాయసంపదంగూడఁ బడసి దళంబులతోడ నాడినకలి మనలం దొడరు మరాళరాజునకు కాజ యిచ్చి నొచ్చి యొంగి, దిగ్దేశ ముల వ్యాపించిన యశస్సును గోలుపోక నిలుపుకొనుట యుక్తము; నేఁ జెప్పవలసినది చెప్పితిని. ఇంక దేవర యిష్టము." అనిన విని చిత్ర బలదర్పంబున నాతనిమాటలు పాటింపక శిఖండింద్రుం డిట్లనియె.

నీవేమో లోకములో లేనియూహాలనెల్ల నల్లి నేర్పు మెయి న్నిరాధారముగా నాకాశహార్మ్యము నిర్మించుచున్నాఁడవు, కాని యది యుక్తిమారుతంబు తాఁకునకుం గడలక నిలువ నేరదు. సంగ్రామంబున సర్వంబును జోఁగొట్టుకొని ప్రాణమాత్రావశిష్టుం డై యోడి పాఱినహిరణ్యగర్భుం డెక్కడ? సంగ్రామవిజయుం డయ్యు న్నతి న్యాయము లేక మలయుచున్న చిత్రవర్ణుని నాయందు భండనంబుం దాఁకి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గెలుచు టెక్కడ? ఈమాట లెవ్వరయిన విన్న నవ్వుదురు. బాహుబలంబున సార్జించు కొన్న నేల నాఁచికో లేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబు గాదు. రణవిజితుం డగుహిరణ్యగర్భుం డిప్పుడు నాచేతిలోనివాఁడు. అతని నాతనిరాజ్యంబును నాయిచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాఁడను. నీ విఁక వేయి చెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాఁడను గాను. ఇంక నీవిషయమున నీవు నాతోడ నేమియుఁ జెప్ప వలదు." అని, వీర గర్వంబునఁ గొలువు విడిచి లోపలిమందిరంబునకుం జనియెను. అంత

మంత్రి మొదలగువారును దమతమ నెలవులకు నరిగిరి. నేనును దేవరకు వార్తావిశేషంబులు విన్నవింపఁ గ్రన్నన నరుదెంచితిని. అని ధవళాంగుండు సర్వంబును నివేదింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞుం డాతని కిట్లనియె "ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలి యున్నవాఁడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యాలుబిడ్డలఁ జూచికొని, పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సందర్శించుకొనుము. నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తికిని గార్యనిర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబున నెంతయు సంతసించినారము. నీ విఁకఁ బోయి రమ్ము." అని వీడుకోలిచ్చిన, నాబకంబును మనంబున గరంబు నయంబును భయంబును గదురఁ దేనికిని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబున కరిగినయనంతరంబున హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితోడ నేకత ముండి, కార్యాలోచనం బడిగినఁ బ్రెగ్గడ యిట్లనియె. మన మీవఱకే బవరంబున నోటువడి వాసి చెడియున్నవార మగుటంజేసి, యివ్విధ డావిరోధి వరూథినీజాలంబు నెక్కటిం దాఁకి పీఁక చెడక నిలువఁజాలము. బలశాలి యగు విరోధిని సాధింపఁ దలఁపు గొన్నవాఁడు. అంతకంటె బలవంతునితోడ జెలికారంబు వాటించి యామేటిమగనిం దనవైరిమీఁదికిం బ్రేరేపవలయునని నీతి విద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు గంధగజంబే లేవనెత్తనలెనుగాని యాపని యొక్క-ముక్కడిమృగంబు చేతఁ గానేరదు. సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలాభిధానసారస కులపవిత్రుండు మనకుం బరమమిత్రుండు గలండు. అతనిపాలి కిప్పుడ దూతను బంపి, జంబూద్వీపంబుపయి దండు వెడలి మనకుఁ దోడు నూప వేఁడుకొనవలయును. ఇప్పటికిదియు నాకుం బాడ నవశ్యకర్త

వంబుగాఁ దోఁచుచున్నది." అనిన నతఁడు గడు నలరి మంత్రిం గొనియాడి, తదుక్త ప్రకారంబున వేగంబ నుగుప్తంబుగా నొకలేఖ లిఖియించి, పదిలంబుగా ముద్రవైచి, విచిత్రుండను బకంబును రహస్యంబుగఁ బిలిపించి, యాలేఖ వానిచేత నిచ్చి సింహళద్వీపంబునకుం బుచ్చెను.

అంత నచ్చటఁ జిత్రవర్ణుండు మఱియొకనాఁడు నిండుకొలువుండి నానావిషయంబులు ముచ్చటించుచుఁ, బ్రసంగవశంబునఁ గర్పూరద్వీపంబునుండి వచ్చి మేఘవర్ణునితో నిట్లనియె. "ఓయీ, మేఘవర్ణా! నీవు బహువాసరములు కర్పూరద్వీపమునుండి వచ్చితివి గదా! హిరణ్యగర్భుఁ డెట్టిగుణములు గలవాఁడో యాతని మంత్రి చరిత్ర మెట్టిదో నీవు చక్కఁగా గ్రహించి యుందువు కాఁబట్టి వాని నెల్ల మాకడ వివరింపుము చూతము." అనినఁ గాకం బిట్లనియె: "హిరణ్యగర్భమహారాజు మహాశయుఁడు; సత్యసంధుఁడు; జాగరూకుఁడు మంత్రి సర్వజ్ఞుఁడును సర్వవిధంబుల సమర్థుఁడు; ప్రెగ్గడతనంబున నాతనితోడ నీడగు ప్రయోజకుని నొండొకనిం గానము." అనినఁ జిత్రవర్ణుండు తల యూఁచి మందహాసపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. "అంతటి మహాశయుం డగుటచేత నాహిరణ్యగర్భుఁడు నీచేత నంతసులభముగా వంచితుఁ డయ్యెనా? ఏదీ! ఇంకఁ గొంత చెప్పుమా!" అనిన వాయసముఖ్యుం డిట్లనియె. "విశ్వాసముకతంబున నేమఱి యున్నవానిని వంచించుట యొక ఘనకార్యము కాదు. నమ్మకముచేతఁ దొడమీఁదఁ దల నిడుకొని సుఖముగా నిదురించుచున్నవానిని గొంతు కోయుట యొక పౌరుషమగునా? నల్లని వెల్ల నీళ్ళును దెల్లని వెల్లఁ బాలును నమ్ముకొను నమాయికులు తమవలెనే లోకములో నెల్లవారును సత్యవాదులును

సన్మార్గవర్తులును నిష్కపటులును ననుకొందురు. లోపల నాడు మాయలును మర్మములును నెఱుంగరాకుండ నేయువమయి దుర్జనులు చెప్పు తేనెమాటలకు మోసపోయి ప్రథమమున వారివలన దగులుకొందురు. ఒకటి రెండుమాఱు లనుభవమైన మీఁదటఁ దరువాతివిషయములలో మిక్కిలి జాగ్రత్త గలిగి యుందురు. ఎవ్వరైనఁ గ్రొత్తగా వచ్చినవానిగుణంబు లిట్టివని వానిమాటలనుబట్టి నిశ్చయించుకోవలెను గాని మనసులో నేమున్నదో లోపలఁ జొచ్చి చూడ లేరు గదా! పూర్వ మొకయుర్వీసురుఁడు కొందఱు ధూర్తుల చేత మోసపుచ్చఁబడ లేదా! దేవర కాకథ, వినిపించెదను వినుండు.

బ్రాహ్మణుఁడు పగముచ్ఛాందసుఁ డొకఁడు తన యధ్వరార్థంబు నల్లమేఁక నొకదానిం గొని మెడకుఁ బగ్గ మగ్గలముగాఁ బిగించి మించువేడుకతోడ నింటికిఁ దీసుకొని పోవు చుండెను. త్రోవలో నొక చెట్టుపుట్టమీఁదఁ గూర్చుండి చూచి దుర్నయంబునఁ గొందఱు దుర్మార్గు లాయజంబును గాఁజేయవలెనని తలంచి తమలోఁ దా మిట్లు చింతించిరి. ఈధరామరుం డదె బలిసిన మేఁకపోతుం గొనిపోవుచున్నవాఁడు. ఒక్కనిక్కమిది, కొంద మన్నను మన కిట్టి క్రొవ్వినది సాధారణముగాఁ దొరకదు. ఈవైదికశిఖామణి నేలాగునైన వంచించి యాఛాగంబు నిప్పు డపహరించితిమని పారణదినముల వఱకుఁ బుష్కలముగా మన మనస్యాపేక్షంబుగ మాంసభక్షణంబు సేయవచ్చును. అనునెడ నొకధూర్తుఁడు నడుమ నడ్డము వచ్చి యిట్లనియె. "ఈబ్రాహ్మణుఁడు పిశాచమువలెఁ బట్టుకొని యేమఱక యామేఁకం గొంతున కురి పోసి ధరాపరాగంబు రేఁగ లాగుకొని పోవుచుండఁ, బట్టపగలు నట్టనడువీధిలో మన మెట్లు దీని నెత్తుకొని

పోయి ప్రజాకష్టములు గన్నఁ గలము? రాజభటులును భయంకరు లయి యమకింకరులవలె దండహస్తులై యూర నెల్లెడఁ దిరుగులాడు చున్నారు. మనల నొకవేళ దొంగలమని పట్టుకొనిపోయి, చండ శాసనుఁ డను రాజునెదుటం బెట్టినఁ గ్రూరశిక్షలకుం గుఱి కావలసి వచ్చును. పైని మిఱ్ఱునమాత్రము సుఖముగఁ గుడిచి కూర్చుండ లేక తల ద్రొవ్వి యకార్యకరణంబునకుం జొచ్చితిమేని, మన కందఱకు నేకకాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవ్యర్థప్రయత్నముచే మన కవమానం బగుట దక్క నభిమతకార్యసిద్ధి యొదవ నేరదు. నాబుద్ధి విని యింక నీప్రయత్నంబు మానుడు." అనినం బకపక నవ్వి బాల్యమునుండియు మోసపుఁబనుల నాఱితేఱిన యొకవృద్ధవంచకుం డిట్లనియె.— నీకు లోకానుభవంబు చాలమింజేసి బేలతనంబున బాల వాక్యంబులు పలుకుచున్నాఁడవు. నిజముగా నావంటి ప్రౌఢుఁడు దలఁచుకొన్న నీయల్పకార్యంబు సాధించుట యెంత పని? ఫాలాక్షు నైనను మోసపుచ్చి యభిమతంబు తుదముట్టించును. చూడు మే నిదె నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేఁకపోతును గుక్కనుజేసి తీసుకొని వచ్చి మీకందఱకుఁ గాంక్షలు దీఱ దీనిమాంసమున విందు చేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించుకొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్క టంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదే తనప్రాణంబులఁ గాపాడు కొనెను. మీకక్కథ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

పశ్చిమసముద్రతీరంబున నుండునడవియందు బలవర్ధనుఁ డను ప్లవంగపుంగవుం డొకండు వసియించుచుండును. అతండు వార్ధక్యం బున హీనసత్త్వుం డగుట చూచి జ్ఞాతులు సర్వముం దోఁచుకొని యాతని నిల్లు వెడలనడఁచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, దపతీనదంబుతీరంబున ఫలభరితంబై యున్నయొక్క మేడిచెట్టు

నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొను చుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము జేసికొనుచు నా యుదుంబరవృక్షమునీఁదఁ జిరకాలము నిర్విచారముగా నుండి, యొక్కనాఁడు పండ్లం దినుచుండ వలకేలం బట్టుకొన్నవండు ప్రమాద వశంబునఁ జాఱి నీరంబులం బడ బుడబుడశబ్దం బొక్కటి పుట్టెను. వానరమున కా నినదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దనమర్కట చేష్టలు బయల్పడ బలవర్ధనుం డవారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడ వేయఁ జొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళనె ఛాయకయి వచ్చి చెట్టు క్రింద నీడం బండుకొని యున్న క్రకచం బను మకరం బొకపండు కొని చప్పరించి జిహ్వాకింపుగా భక్షించి రుచి మరగి మఱియు నోరూర వానరము రాల్చుఫలముల నెల్ల మెల్ల మెల్లఁగా నాలుక త్రుప్పుడుల్ల నారగింపసాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షంజేసి యా మొసలి మునలి కోఁతితో మైత్రి చేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహం బున నాతనిగృహిణి దుస్సహం బగుపతివిరహంబునకుం దాళఁ జాలక పెనిమిటిం దలఁచుకొని యహోరాత్రములు నేత్రముల నీరు సంతత ధారగాఁ గాఱ నేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని సుఖవార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపు మని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతికయు నతిరయంబునం గదలి వెదకుచు వచ్చి యా మేడిచెట్టునీడను గోఁతి తోడఁ గూడ నుండి వేడుకమాట లాడుచున్న క్రకచునింజూచి పోయి దీనాననంబుతో నామానిని యడుగులఁ బడి, "మగువా! నీమగఁ డొకకోఁతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాఁజాలకున్నాఁ" డని, యున్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించిగ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కు

కొనుచు వినిపించెను. పతి యొుండొక్కసతిం గవిలి యున్నాఁ డన్న పలుకులు శాలమూలములవలెఁ జెవిని బడినమాత్రమున నుల్లము నల్లన నొల్లఁబోయి యుల్లనఁ దెలి వొంది యా మొసలి చెలువ చెలువుని నడతం దడవి మన మించుక వెచ్చ నూర్పు చుండెను. ఇచటఁ గ్రకచుండును దూతిక యేతెంచి దవ్వుల నగ్గిడి పోవుట దూరము నుండి పొడగని గుండెలు తటతటం గొట్టుకొన, అది సదనంబునకుం జని తన మీఁదఁ గామినితో నేమి నేరములు చెప్పునో యని యాచట నిమిషమయినఁ గాలు నిలువక, వడివడి స్వంగతికాని పీడుకొని, యింటి కేగు సప్పుడు శూన్య హస్తములతోఁ బోఁగూడ దని చేడి యుకు నూడిదగా నిడఁ గొన్ని మధురతరపరిపక్వ ఫలంబులం గొని హుటాహుటిఁ జనియెను. ఈలో నామకరాంగన తన చెలుల వలనం బతిరాక యెుస్సంద యెఱింగి, చెలికత్తెయలు నూరెలం జేరి విలపించు చుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడి యుండి మూలుగు చుండెను. క్రకచుండును దార దారసించి కాంచి హృదయంబు పగిలి నోరుగద్గ దికం దగులు పడఁ బడఁతిం బిలిచి యులబ్ధ ప్రతివచనుండయి, తత్తరం బున నిదియేమని చెలికత్తియల నడిగిన నత్తరుణు లిట్లనిరి. "నీవు వెనుక మఱచి, పోయినపోకగాఁ బోయి యింటిదెసఁ బెడ్ల మేమయి నను సరేయనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు త్రొక్క చూడ కుంటివి. నీవరిగినమఱునటిదినము మొదలుకొని నీభాగ్యకుఁ దీఱనివ్యాధి పట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేఁటితోనుదయము నుండి మాట పడిపోయినది. తెవులు కనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక పగ లనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి కాళ్లెల్లం బట్టుకొని సొమ్ములకు వైద్యు లిండులు చూడక మేము మానేకి నయినపని లోకములో లేనిసిద్ధౌ షధముల నెల్ల నొకటి కాదని యొకటిఁ బోయించితిమి. అదుపార

మింతకంటె నేమిచేయఁగలము? చేసిన యుపాయంబులెల్ల నేమమునఁ బడు చున్నవో కాని లేశమును గుణము కనఁబడలేదు. మందులుం బోసి పోసి విసిగి వైద్యులు కడచికిత్స యొకటి చెప్పిరి. కోఁతిగుండెకాయ నేయత్నముచేసనైన సంపాదించి దానిం బాలలో నాలుగుదినములు పాయసముగ నుండిన సేవించుచు వచ్చిన రోగము నిశ్శేష మయి యీ ముదిత బ్రతుకఁగలదనియు, లేకున్న జీవితాశ నదలుకోవలసిన దనియుఁ దెలియఁ జెప్పిరి. చెప్పినఁ జెడఁగాఁ గాఁపరులు గావు. మేము చెప్పవలసినది చెప్పితిమి. ఇంక నీ పాటుపడి వానరహృదయము తెచ్చి భార్యం బ్రతికించుకొనెదవో మీఁద నీయిష్టము." అనినం గోఁతి తడవు నిశ్చేష్టితుఁడయి వితాకు గడియుండి, యేమియుం బాలుపోక యానవసానంకటముఁ దరిపరివిధంబులఁ జింతించి తల పంకించి, యొట్లును బోదీఱదని నిశ్చయించి, నాఁకడ నోరు మెదల్పలేక కదలి చనుచు మార్గంబున నిట్లు చింతించెను. ఇచట భార్య చూడఁబోయిన వచ్చుదు ప్రాణముతోను బోయెను; ప్రాణముతోను నున్నది. వైద్యులో యసాధ్య మయిన యౌషధముం జెప్పిరి. సాధ్య మయ్యెనో నెయ్యునిం బొలియించునంతటిపని పుట్టును. బలవర్ధ నుండు దక్క నాకు మఱియొక్కకోఁతి యెక్కడ జిక్కును? వానర హృదయ మెత్తెఱంగునఁ దెత్తును? లేక యీయవస్థలో నున్న నన్ను దాంగి నట్లు మందు వేయక బలవంతముగాఁ జంపుకో నేర్తును? భార్య నిమిత్తము మిత్త్రద్రోహము చేయుట తగ వగునా? కావని యొప్పగించిన నిష్కారణముగాఁ బండువంటి కాఁపురము కూలి పోవు చున్నది. మిత్త్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల దురితంబు; జాయ తన కాయంబులో నర్ధం బగుటం జేసి యాలిం గోలుపోవుట యాత్మవధంబు కంటెను బాతకంబు. లోకములోఁ దన్ను మాలినధర్మము లేదు

గదా? సూక్ష్మదృష్టి న్విచారింప మిత్రుని ప్రాణంబులు గొని నైనఁ బ్రాణేశ్వరీప్రాణత్రాణంబు గావించి యిల్లు నిలుపఁ జేకొనుటయే యుచితము." అని కృతనిశ్చయుం డయి వనియమునకులు నడచి యంతటిపావంబున కొండికట్ట నొకకట్టున మనసొప్పక డోలాందోళనంబు నొందఁ గ్రమ్మఱఁ గొంతవడి విచారించుచు నిలువంబడి, కడకుఁ బాపనిశ్చయుండై, బలవర్ధనవధోద్యోగంబున నేగుదెంచిన చెలికానిం గని యావనచరవల్లభుం డిట్లనియె. "మిత్రమా! చిత్ర మయ్యెడును. కళత్రముం జూడ వేడుక పడి గడియ క్రిందట చని యింతలోనే యేల తిరిగి వచ్చినాఁడవు? నీరాకకుం గలకారణంబు తెలుపుము." అనిన నానక్రంబు వక్రంబుగా నవ్వి యిట్లనియె. "నీచేత ననుజ్ఞాతుండ నయి మందిరంబునకుం జని నాసుందరిం గని యమందానందంబున నీవిచ్చిన స్వాదుఫలంబుల నొసంగిన నంతరంగంబునఁ బొంగి యాయంగన కొన్ని మెసంగి, వానిరుచి కచ్చెరు పడి "యీఫలంబు లెక్కడివి? వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డెవ్వఁడు? నీవిన్నాళ్ళు నాకడ నెక్కడ మసలితివి? చెప్పు" మనిన, నేనిట్లు చెప్పితిని 'తపతీనదీకూలంబున నుండు మేడిచెట్టుమీఁద బలవర్ధనుం డను శాఖచరసత్తముం డొకఁడు కలఁడు. అతఁ డనింద్యచరితుండు; స్నేహపాత్రుఁడు; నాకుం బరమమిత్రుఁడు. అదయాళుని యాదరణంబున సమస్తము మఱచి యాతనికడ నపూర్వసుఖం బనుభవించుచు నిందాఁక వదలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహుండు నన్ను సాంత్వనవచనంబుల వీడుకొలిపి యమృతోపమానంబు లగు నీఫలంబుల నిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను.' అని నీయుపకారకృత్యంబులు స్తుతిపాఠకుగతిం బొగడి నీసుగుణసంపదను సహస్రముఖంబులం గొనియాడితిని. నీచెలియ లావలుకులు విని నన్నుఁ గినిసి 'ఓయి! కృతఘ్నుఁడా! సుహృత్తముఁ డైన యావనచరోత్తముని నీతోడఁగూడ మన

భవనమునకుం గొని వచ్చి మనపాలిటివేలుపుం బోలెం బూజించి జన్మసాఫల్యంబు గాంచక యీచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగ విడిచి వచ్చితివే! ఇప్పుడ పోయి యాకపికుల గ్రామణికి నా మ్రొక్కని మ్రొక్కి యిక్కడకుం దోడితెచ్చి మఱి నాతోఁ మాటాడుము." అని పదరి నన్నిచటికిఁ బంపిన నిన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని పోవచ్చితిని. నాప్రార్థనం బంగీకరించి వేగమ మదీయాగారంబునకు విచ్చేయుమా. పోదము!" అని యాకపటాత్ముండు మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావానరవరుండు నెయ్యునిమాట కడ్డ మాడలేక యియ్యకొని యిట్లనియెః "క్రకచా! నాకు నీయిల్లు లాఁతియిల్లు కాదు; నీయాగారంబున కరుదెంచి నీవలని సత్కారంబులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకి లేదు. కాని, యొక్క ప్రతిబంధము మాత్రము కనఁబడుచున్నది. నేను వనచరుండనయ్యును నీవనంబులనె చరియింపఁ గలను గాని మీ రుండు వనంబులఁ జరింపఁ జాలను. మీగృహంబున కెట్లు రాఁ గలుగుదునో చెప్పుము." అనిన మకరంబు కరంబును మింటివంకఁ జూచి యాలోచించి యిట్లనియె. "నే నంత విచారింపక నిన్నుఁ బిలుచుకొని పోఁదలఁచినాఁడను గాను. నాయిల్లు నీకు రా రాని చోటు గాదు. మేముండినది యీయేటిలంకలోని యొకసుందర మందిరము. దానిచుట్టుపట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు. ఆదివిమానోజ్ఞకం బేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచుండును. తేవును మావును మామందిరంబున సపర్య గొనుచు నిచ్చ వచ్చినప్పు డెల్ల నందు విహారంబు సలుపుచుండవచ్చును. మార్గంబున నీకొక్క యుపాయంబు గలుగకుండ నిన్ను నావీఁపుమీఁద నెక్కించుకొని యుపాయముగాఁ గొని పోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియు లత్యంతతాత్పర్యంబున

నావహించినశాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద. నీసోదరి మనరాక కెదురు చూచుచుండును. రమ్మా పోయెద మిత్త్రమా." అనిన మాఁటలు మాటాడక యాక్రోశలోకేశుండు పశ్చాత్తాపతీర్ణుం డయి క్రకచునివీఁపునందూఁకెను. దూఁకుటయె తడవుగా మకరంబు సుకరంబుగా వానరంబును వెన్నున నిడుకొని చనుచుఁ దన్నునఁ దనలోఁ దానిట్లు పలుకఁ జొచ్చెను. "అయ్యయో! ఎంతదారుణకర్మంబు గావింపఁ జూచుచున్నాఁడను! ఒక్క యాఁడుదాని నిమిత్తము మిత్త్రముం దొరించి ఘోరపాతకంబు కట్టుకోవలసి వచ్చెఁగా! ఇఁక నేదుర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననువంటిదుష్టాత్ములెందైన నుందురే? దైవమా! నే నేమినిందలపాలు గావలయునో" అని యీగెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుండై చనుచుండఁ గపివరుం డించుక గ్రహించి, "మిత్త్రుఁడా! ఇప్పుడు నీమోముఁ జూడ నొండొకవిధంబుగా దోఁచుచున్నది. నీయందు ముందున్న యుత్సాహంబు గానరాదు. చిత్తంబు విచారాయత్తం బయి తత్తఱించుచున్నట్లు కనుపట్టుచున్నది. దేహములాధివ్యాధిజరాన్వితములు; గృహమున నాసహోదరి క్షేమముననున్నది గదా!" యనెను. క్రకచుండు పలుకులఁ దడఁబాటుపడుచు 'నీ చెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధిత యయి యున్న' దనెను. అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్నపోయినది? చీటికిమాటికిఁ దాలిమి దిగనాడుట మగవాడి గాదు గదా యని బలవర్ధనుండు పలికెను. 'ప్రబల వ్యాధిపీడిత యయియే యున్న' దని క్రకచుండు సందేహించుచుఁ బలికెను. అంత సంభ్రమమిశ్రితాత్ముండయి వానరాధ్యక్షుండు; 'వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యౌషధప్రయోగము చేయించినావు కావా?' యని యడిగెను. 'ఏమి

మాయురో యెఱుఁగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్ని మందులను వేసినను గుణ మియ్యలేదు — నిన్నట్లు వీడ్కొని పోయి చూచు నప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది; నాకుం జూడ నీ రోగము కుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁ దోఁచుచున్నది' అని క్రకచుఁడు బదులు చెప్పెను. విని వనచరుఁడు 'ఇది యేమి? మిత్రుఁడా! ఇంత వెఱ్ఱిపని చేసితివి! ఇంట భార్య యిట్టియవస్థయం దుండఁగా మందును మాకును విచారింపక యింటి న్విడిచి మిత్రుని యొద్దకు రాఁ జిత్త మెట్లొప్పెను? విందునకుంబిలువ నోరెట్లాడెను?' అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో మం దీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందుసమిత్తముయి వచ్చితి' నని యాక్రకచుండు శోకవ్యాకులితహృదయుం డగుకతంబున మఱి పోయి తనగుట్టుబయలఁ బెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనె ప్రాణములు గలఁగఁ బాఱి మేను చెమర్పఁ గొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్భ్రాంతినొంది యుండి యింతలో డెందంబుకుందు డిందు వఱచికొని "అయ్యో! ఖర్వాటుఁడు సూర్యాతపమునకు సహింపలేక తాళవృక్షచ్ఛాయకుం బోవఁ దాఁటిపండు పడి తల పగిలినట్టు దైవోపహతుం డగువాఁ డెందుఁ బోయినను నాపదలు వెంట వచ్చును గదా! అడవిని విడిచి మృగసంచారము సహితము లేని సముద్రతీరముం జేరియు, మృత్యుముఖప్రవిష్టుండ నైతిఁ గదా' యని వగచుచుఁ దచ్చిత్తోల్బణంబున నిట్లనియె: "క్రకచా! యెంతపిచ్చిపని చేసితివి! వానరహృదయంబు కొఱకు వచ్చినవాఁడ వామాట సించుక మిత్రునిచెవిని వేయవలదా! ముందె చెప్పిన ముదమి గదరి యుంట న్నోయులేక మఱిచెట్టునం దవిలించి యుంచిన నాగుండెకాయ నిప్పుడు నూడఁ గొని యెత్తును గదా! నీమనోగతిలము నెయ్యునకిది స్మృణిగుంజిచ పస చెడఁబఱిచితివి.

ఇట్టి నీవు నీకళత్రమునకు శత్రుఁడవుగాక మిత్రుఁడ వే? మన కింత వఱకు నడిచిన దంతయు వృథా త్రిప్పట యయ్యెను. అయిన నేమి? శీఘ్రంబ మరలి మేడిపొంత కరుదెమ్ము. గుండెకాయం గొనివత్తము." అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావానరమ్మును గ్రమ్మఱ మేడికడకుం గొని తెచ్చి విడిచెను. ఇఁకఁ బ్రాణములు దక్కెన వని యామర్కట మొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృదయమును లేదు గిదయమును లేదు పో పొమ్మని క్రకచుని గద్దించెను. అది చూచి మొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలసను మోస మిట్టిదో యెఱుఁగని నన్నును నీముసలికోఁతి యిట్లు మోసపుచ్చెఁగా యని వగచుచుండఁ బ్లవంగ మిట్లనియె. "నీవు ప్రసాదపురస్సరముగా నెన్నెన్నియో యుపచారవాక్యంబులు పలికి నిటల తటఘటితాంజలివై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటం జేసి, పాపపుమోమాటమి నోరునొక్కరానన లేక మోస పోయితిని గాక నన్నుఁ బ్రతారింప నీతర మగునే? ఓరి మూఢాత్మా! మాటదాఁటకవచ్చి చేపడిన వాఁడే తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని సంతాపంబునొందక యీపాటి నీదారిం బొమ్ము. ఒకకూర్మముచేత నక్క యంతటిది మోసపోయినది. ఇక నీవనంగా నెంతవాఁడవు! వినవలతువే నాకథఁ జెప్పెద వినుము."

కర్ణాటక దేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రవహించుచుండును. సాగరసంగమునకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్క వటమహీరుహము గలదు. ఒకనాఁటిమధ్యాహ్న సమయంబున నొక కమఠంబు జలంబులం వెడలి వచ్చి యచ్చెట్టునీడను సుఖముగా నిద్రించుచుండెను. అప్పుడు తత్ప్రాంతకాంతారంబున నుండు ఫేరవం బొక్కటి యామేఁట నీరుపట్టు మాన్పుకొనం జనుదెంచి తీయనిపాని

యంబు లొప్పాయనంబుగఁ బానంబు చేసి యాసమీపపాదపచ్ఛాయం బవళించి యున్న త్రాఁచేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్లమెల్లఁగాఁ దారుచుం బఱతెంచి యేమఱుపాటున దానివీఁపుమీఁదఁ దనపాదంబు నూఁది త్రొక్కెను. అంత నాత్రాఁచేలు మేలుకని కీలెఱింగి కాలునుం గేలునుం దటాలున ముడుచుకొని తల పొట్టలో నిముడుచుకొని కదలకుండెను. క్షుధార్తం బగునమ్మృగధూర్తంబును బదంబున దాని నదిమి పట్టి యిట్టట్టు పొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱకలు వాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్మంబు మర్మంబులు భేదింపఁజాలక చాలసేపు విడిచిపోవను మనసు రాక క్రిందనుమీఁదనుం బడుచుండెను. అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నక్కూర్మం బెక్కరణి నైన నీమృగముక్కడినక్కను డక్కుపెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనెదఁ గాకని తలఁచి యించుక యాలోచించి మాయ యచ్చుపడ నిట్లనియె. "ఓజంబుకోత్తమా! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున వృథాప్రయాసంబు పడియెదవు? నీవ్వి కైవడి వేయేఁడులు కొఱికినను నాయొడలు నీకుఁ గొఱుకుడు పడఁగలదే? నీవేవిధంబునను నను వధించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యువలఁ బోవని తలపోసి యీమనుగడ పయి నాసను గోసి యనాయాసమరణంబు నొంద నిశ్చయించుకొన్నాఁడను. విషములోనిబ్రదుకు; మాకెవ్వడును మృత్యువు శిరస్సుపై నాడుచుండును. కాఁబట్టి యాఁకొన్న మహానుభావునకు నీకొక్కచక్కనియుపాయం బుపదేశించెదను. వినుము: నన్నుఁ గ్రన్ననం గొనిపోయి నీరంబులం జేరిచి కొంతతడ వందు నాననిచ్చిన, నామేను వెన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు కడుపార నామాంసంబుతో సుఖపారణ చేసి నీవలసినచోటికిఁ బోవచ్చును. అట్లు చేయుము." అనిన గోమాయువును మాయావాగుత్తర

జిక్కికొని యక్కటపటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యదియు కార్య మ్మనుకొని యాఁబేటిని బేలుపోయి జలంబులం బడవైచియుఁ, గొంత మెలఁకువ గలిగి పట్టు విడువక గట్టిగాఁ దనముంగాళ్లు దాని వీఁపున నొక్కి పండ్లయూటలు ద్రావుచు దానిమీఁదనె కన్నిడి ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొటికి చూచి దానిబోగును పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమఠంబున కిట్లనియె: "తడ వాయెను: నిన్ను జలంబుల నిడి యొడలు మెత్తపడినఁ గడువడిం గుడిచి నడవ వలెనని కాచుకొని యున్నాఁడను. ఏవేళకును నీమేను నానుజాడ గానరాకున్నది. ఏమి చెప్పెదవు?" అనినఁ గచ్ఛపం బిట్లనియె: "మిత్రుఁడా! నీవు నావచనంబులయందు గుఱి యుంచక వెన్నుమీఁద రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాఁడవు. నీరంట వలను పడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబుల నిలిపి యుండ, నామే నెట్లు నానఁగలదు? నీకోరిక యెట్లీడేఱఁ గలదు? ఇందు నాదోసంబు వీసంబును లేదు. నోటికనిచేత నీవే యింతతడవు నవనమ్మిక పడి చెడితివి. అయిన నిప్పు డేమాయెను? ఇంకనైన నామాట నమ్మి వెన్నుమీఁదిపాదంబు లెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడ పులకండంబులఁ బోలునా పల ఖండంబులతో విం దారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును." అనిన నా సృగాలంబు కూర్మంబువాఙ్నిచయంబులు నిశ్చయంబులుగా నగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్ను వయి నిడియున్న యడుగు దోయిని మెల్లఁగాఁ దీసెను. దీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని యక్కమఠంబు శరవేగమునం బఱచి లోతునీళ్ళం బడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. "ఛీఛీ! మకరాధమా! మోసములకెల్ల నిధి యగువంచక మే యిటు వంచింపఁ

బడఁగా, నీవంటిపుట్టుగ్రుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్కజమా! చాలుఁ జాలు, నీతోడ మైత్రి చేసినందునకు ఫలము తోడనే కలిగి నది. ఇంక నీమైత్రిని నీయొద్దనె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతసత్త్వుండ నయ్యు దైవవంచనచేత రాజ్యంబు గోలుపోయి ప్రాణ చెడి రిపులతోఁ బడలేక కళత్రప్రముఖజన్యసుఖవిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువ నీడయుఁ ద్రాగ నీరును గానక యేకాకినై యడవులు పట్టి తిరిగి తిరిగి కడ కీవృక్షంబుఁ జేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు గావించుకొనుచుఁ గులగోత్రనామంబులు దాఁచుకొని యెన్నటివాఁక కాలము గడుపుచుండి, నీపెద్దతనంబు చూచి బుద్ధి భ్రమసి మిత్ర వంచకుఁడవని తెలియంజాలక నీతోడిసఖిత్వం బంగీకరించితిని. నీవును బాపాత్ములా రైన నీభార్య దుర్బోధచేతఁ జెడుబుద్ధి పుట్టి, కుటిలోపాయంబున నన్ను మట్టుపెట్టఁ దలఁచి, మాయింట విం దారగింతువు గాని ర మ్మని నచ్చికబుచ్చిక లాడిన నేనామర్మ మెఱుంగక నీమంది రమ్మునఁ దిరమ్ముగాఁ దల దాఁచుకొన నిశ్చయకుఁడ నయి నితాంత సంతోషంబున బయలుదేఱి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే భవదీయం బగుమనోవ్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యవశంబున నీయుపాయంబు తోఁచఁబట్టి బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా భావించుకొను చున్నాఁడను. ఆఁడువారు మంచి యెఱుఁగరు; చెడ్డ యెఱుఁగరు; వట్టికుత్సితములు పన్ని తమపట్టినపట్టు సాధించుకొనఁ జూతురు. నీవు నాతోడి చెలిమిం జేసి యిల్లు పట్టుకున్న నన్నేలాగున నైనఁ జంపింపఁ దలఁచి యిది యంతయు నీభార్య పన్నిన పన్నుగడ యయి యుండును. దేహములు బుద్బుదప్రతిమంబులు; పరువము ఫేనసదృశంబు; సంపదలు తటిచ్చంచలంబులు; అలంకారంబులు భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శ్మశానగమనులుగాని యా

పయిని వచ్చువారు కారు ; ధర్మ మొక్కటియే తోడ వచ్చి తన్నుఁ గాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును గలపోయక పద్యఃపాతి యగు తనువును నమ్ముకొని కీర్తిశరీరము విడిచిటి నిత్యం బగు నపఖ్యాతి గడియించుకొంటివి. ప్రాణాధికుఁ డగుచున మిత్రునినే యిట్లు చేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితరులు శ్రృణకణంబులు. మీఁద నీ వేమిగతిఁ బోవువాఁడవో! నీయట్టిమిత్రద్రోహిం జూచు చున్న నఘం బొదవును. ఇఁక నీవు నాముందఱ నిలిచి నన్నుఁ గన లింపక, వేవేగ నీయింటిత్రోవఁ బట్టి పొమ్ము" అని మగ్గాను మొగమును జూడక దూరనాడి, నిరుత్తరుం జేసి యా మొసగిత్తెని నక్కడనుండి సాగనంపెను. శకచుండును నిష్ప్రహం గ్నై దిక్కును చూచుచు దోయిడిచేతుల న్మగిడి నిజనివాసంబునకుం జనియెను.

కాఁబట్టి మోసముచే నెట్టిపని నైన సాధింపవచ్చును. నాయం దనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును మాత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముల నిలిచి, అతఁడు మీసమీపమున నుండి పోవునప్పుడు 'విప్రోత్తమా! కతికుక్క నేల కొనిపోవు చున్నా' వని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడు పడితి రా, మిగిలినకార్యమును నేను జక్కఁ బెట్టెదను. అని యావృద్ధవంచకుఁడు పలికెను. మంచి దని యావనికి న్సమ్మతించి, తక్కినవా రందఱును బ్రాహ్మణున కగపడకుండఁ జని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందుఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మ ణుఁడును మేకపోతు నీడ్చుకొని, మొదటివంచకుఁ డున్న తావునుండి పోవుచుండెను. అప్పుడు వాఁడు "అయ్యా! మీరు చూడఁ బోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగా నున్నారు. ఈకతికుక్క నేల ముట్టుకొని తీసి

కొని పోవుచున్నారు?" అని యడిగెను. అందున బ్రాహ్మణుండు నేత్రాంతంబులఁ గెంపు గదుర, ఛీ ఛీ! త్రాగుఁబోతా! దుశాగత భావలు ప్రేలకుము. నే నధ్వరార్థము కొనిపోవుచున్న యీపవిత్ర మయిన ఛాగము నపవిత్ర మయిన శునకముగాఁ బలుక నీకు నోరెట్లు వచ్చినది? పో పో" మ్మని, యామాటలను బత్యము చేయక తన త్రోవం బోవుచుండెను. మఱి నాలు గడుగులు సాగినతరువాత రెండవధూర్తుఁ డెదురువచ్చి మస్తకన్యస్తహస్తుఁ డయి నమస్కరించి, బ్రాహ్మణునివంకఁ జూచి, "స్వామీ! మీరు సర్వజ్ఞులు తెలిసిన వారు గదా? ఈనల్లకుక్క నెగ్గు లేక ముట్టుకొనుచున్నారే" యని పలికి పోయెను. అందున బ్రాహ్మణుండు డెందములో నించుక సందేహించి, వానిమాటకు మాఱు చెప్పక మేఁకం గొనిపోవుచుండెను. ఇంతలో మూఁడవవాఁ డెదురుపడి, "ఇది యేమి; బాపఁడా! ఇంత యత్రమమునకు లోఁబడినావు. నీవెత్తినది బ్రాహ్మణజన్మము గదా! అట్లయ్యును గులశీలముల నేటఁ గలిపి లోకు లెల్ల నవ్వఁ బట్ట పగలు రాజవీథిం బడి యీయపవిత్ర మయిన వేపి నెచటికి దీసుకొని పోయెదవు? ఈరాజ్య మేమిపాపము చేసెనో కాని కులాచార ధర్మములు నిర్మూలము లయి పోవుచున్నవి." అని పదరెను. అంత నాయనంతా సురుండు మతి వికలత్వంబు నొంద శంకా మగ్నుం డయి, "ఒకరు కారిద్దఱు గారు; కన్నవారెల్లరు దీనిని వేపి యనుచున్నారు. నాకొక వేళ మతిభ్రమ జనియింపఁ బోలు" నని చింతించుచు, ఉల్లముఖ్యేల లాగున నూఁగ నిటునటుఁ జనఁ దోఁచక యనుమానించుచు నిలుచుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁ బాయక వెంబడించి వచ్చుచున్న యాత్మర్ధవంచకుఁడు, తనప్రయత్నము ఫలోన్ముఖము నకు వచ్చెఁగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లు

గాఁ జేసుకొనున్న తోడు దొంగతో నిట్లనియె. "పాప మీ ముగ్ధ బ్రాహ్మణుని వెఱ్ఱివానిఁ జేసి యెవ్వరో కుక్క కూన నొకదాని గట్టి పెట్టిరి. చూచితివా యీతనిదురవస్థ!" అని, విప్రుని యకార్యకరణమునకు వ్యసన పడుచున్నట్లు పలికి పకపక నవ్వెను. బ్రాహ్మణుఁ డా మాటలు విని, యిందఱు నేకవాక్యముగాఁ జెప్పిన దబద్ధము కానేర దని నిశ్చయించి, తన ప్రమాదమునకు లోపల నొచ్చుకొనుచు యజన ఛాగము నచటనే విడిచి పెట్టి, మరల వెనుకకుం బోయి ధూర్తు లందఱుఁ గొలంకు కెలంకునఁ జేరి నవ్వఁ దటాకములో స్నానము చేసి శుచియై మడిబట్టలతో నింటికిఁ బోయి, పాపవినాశనార్థము గాయత్రి జపించుకొనుచుండెను. ధూర్తు లా మేకపోతుం గొనిపోయి, చంపుకొని తినిరి.

అని మేఘవర్ణుఁడు చెప్పిన విని, చిత్రవర్ణుండు మఱియు నిట్లనియె "దీర్ఘకాలము శత్రువులతోఁ గలసి యుండుట యెంతో ప్రాణాంతకముగ నుండును. అట్టి స్థితిలో, నీవంతకాలము హిరణ్యగర్భునివీట నిర్భయముగా నుండఁ గలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా నున్నది. శత్రుమధ్యమునఁ జిరకాలము నీ వెట్లు గుండె గుదిరి యున్నవాఁడవో తెలుపుము." అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లనియె. "స్వామీ! కార్యార్థి యయి యున్నవాఁడు స్వప్రయోజనమును ముఖ్యముగాఁ జూచుకొని యెవ్వ రెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని శత్రువును స్కంధమున వహించి మోచి యైన స్వకార్యము నుద్ధరించుకొనును. పూర్వ మొక వృద్ధసర్పము తన కార్యము నిమిత్తము కప్పలను మూఁపువయిం బెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దనమనోరథ మీడేర్చుకొనలేదా? దేవర కాకథఁ జెప్పెదను చిత్తగింపుఁడు."

కాంచీపురసమీపంబున నుండుజీర్ణోద్యానంబునఁ బడవుల నుండి మందవిషుఁడను విషధరవల్లభుం డొకఁడు వాసము చేయుచుండును. అతఁ డొక్కనాఁ డహర్ముఖంబున నాహారాన్వేషణార్థంబు సంచారంబు వెడలి ఒక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్నుముట్ట గంభీరజలంబుల నలరారుసరోవరంబు పొడగాంచి యందుఁ బ్రవేశించి యామండూకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గము దొరకక, కొండొకపడి చింతించి యొక్కయుపాయం బూహించి తత్తీరంబున నేలపై ఫణంబు వాల్చి వ్యాధిగ్రస్తుసవిధంబున మూల్గుచుఁ బడి యుండెను. అది చూచి జలపాదుం డనుమండూకస్వామి చేరవచ్చి యిట్లనియెః "ఓనాగకులావతంసమా! నీవు తలఁచుకొన్న మహాబలునంతవాఁ డయిన నొక్కగ్రుక్కను వాతఁ బ్రవేశింపఁగలవు అట్టినీ విత్తెఱంగిప్పుడు కుప్పతిప్పలుగా బ్రోలదుముకు లాడుచున్నను భక్షింప నొల్లక, ప్రాణములు కంటికొలుకులలోఁ బెట్టుకొని వస్త్రపడియుండుట యంతయు వింతగా నున్నది. ఇందులకుఁ గతం బెఱిఁగింపు" మనినఁ గాలాహి యిట్లనియెః "నాకుఁ బ్రాపించినదుర్దశ నీతోడ నేమని చెప్పఁగలను! నేనివఱకు కొన్నఁడును బొట్టకొఱకుఁ బురులను దేహ యని యాచించిన వాఁడను గాను. నేఁటికాలమునకు నాకు మీవంటివారి ననుసరించి పొట్ట పోసికొనవలసినదినములు వచ్చినవి. నే నేల! ఇకముందు మీ రనుగ్రహించి భోజన మిడిన భుజింపవలసినవాఁడను, లేకున్నఁ బస్తుండవలసినవాఁడను, నయినాఁడను. నిన్నటిదిన మర్ధరాత్రింబున నే నాహారేచ్ఛం ద్రిమ్మరుచుండ, నొకభూసురకుమారుఁ డావంకను జనుచు దురదృష్టవశమున నాతలమీఁద నడుగు వైచెను. ఆయవమానమును సహింపలేక నేనును బుస్సుమని విషాగ్ను లుమియుచుఁ దత్క్షణంబ యావిప్రనందనుని కాలొడిసి కఱచితిని. అకాలు తిని విప్రార్భ

కుండు భయాతిరేకంబున గృహంబులోనికిఁ బోవం దండ్రి కంతయుం దెలిసి పులుకుపులుకున నేడ్చుచు విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురుఁ గులు గ్రక్కుచు నేలం బడి తెప్పలు దేలవైచెను. బ్రాహ్మణుఁడును గొడుకుం బొడలమీఁదనిడుకొని యస్తోక శోకమగ్నుఁడయి పరిపరివిధ ముల విలపింపఁ బొచ్చెను. అప్పు డాతని బాంధవులు పలు దెఱంగుల దుఃఖశోషణంబు లగుభాషణంబుల నాతనికి ధైర్యము చెప్పి మరలింప, ఆయర్ధరాత్రపువేళఁ జిమ్మచీకటిలో నరిమీఁద వెన్కకు నీడ్చు పాదములతోఁ బోయి విషవైద్యునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి యాచిన్న వానిని నేఁడు మాపాఁడు గాని మూవాఁడు కాఁడని వారిపాదముల మీఁదఁ బడవైచి, తదనుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి లేచి కూర్చున్న కొడుకును జూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన 'వీఁడు మీఁదు పెట్టిన చెట్టువి జీవనము లిచ్చినయాఘనుని వేనోళ్ళఁబొగడి వీడుకొలిపి, నామీఁదియాగ్రహంబుడుగక యాబ్రాహ్మణుఁడు నన్నుద్దేశించి యిట్లనియె: "ఓపన్నగమా! పున్నమచందమామను బోలునీ యర్భకుని మోమును జూచి, దయ పుట్టక నిర్హేతుకముగాఁ గాటు వేయ నీకు నో రెట్లాడెను! సదా రంధ్రాన్వేషణమే పనిగాఁ గుటిలగతిన్వర్తించు పాపజాతికి నీ కెట్లు దయ పుట్టును! నిష్కారణముగా విప్రబాలకుం గఱచినయాదురితంబు నీదేహ మెల్లం జుట్టుకొని, నీయహంకారపంక ముంకున ట్లింతవరకును నీ కాహారముగా నున్న భేకముల నీతలను మోపించి తదామతి నవి యొసఁగిన యాహారము నే నీచేతం గుడి పించుఁ గావుత' మని రోషావేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల శాపముల నేమందును! ఆశాపాతకంబు లశనిపాతంబువోలె నాకర్ణం బులఁ జూడి హృదయ భేదనంబు గావింప, నాయొడలు నావశము గాక కాళ్ళు లేనివానివలెఁ గదల లేక మెల్ల మెల్లఁగాఁ బ్రాఁకుచు

మీకృప నాశ్రయింప వచ్చితిని. దైవోపహతుండ నయి మీపాలఁ బడిననన్నుఁ జేయి విడువక, మీవాహనముఁగాఁ జేకొని యాహార దానంబు చేయుచు రక్షింపు చుండిన, ఎప్పుడును మీపాదములకొలువు సేయుచుందును." అనుడు జలపాదుం డుప్పొంగి యారోహణకౌతూహలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టోరగంబుమాయావాగురం దగులుకొని దానియునుకువ కేకొనియెను. అంత నమ్మందవిషుండును జలపాదుని నిజభోగమున స్వహించి, కొండొకవడి చిత్రప్రచారంబున నిండు నందుం ద్రిప్పి లేనిబడలిక తెచ్చుకొని రోఁజుచుఁ దల వ్రేలవైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుఁ జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁజాల కున్నావని యడిగెను. మందవిషుండు: "స్వామీ! నిన్నటినుండి కబళమాత్రం బయిన నాహారంబు లభింపమిం జేసి, శుష్కోపవాసంబున న్నాఁడుచు జవసత్వంబు లుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యున్నవాఁడను. కటికియాఁకట నకనకం బడునాకిప్పు డాహారంబు దయచేసినంగాక, వాహనకృత్యం బెట్లు నిర్వహింపఁ గలుగుదును? కడుపు నిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రపదక్రమంబు దేవర చిత్తగింప వలయు." అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు గరఁగినవాఁడయి జలపాదుం డిట్లనియె: "ఓభుజంగపుంగవా! నే నొక్కమాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుఁజిచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండూకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞ యొసఁగినాఁడను. ప్రతిదినంబును నీయిచ్ఛ వచ్చినన్నిటిఁ గొన వచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యథేప్సితంబుగ నాహారంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రవర్తిల్లుము." అనిన మహాప్రసాదం బని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కఱవు దీఱఁ జిఱుకప్పలఁ గొన్నిటిఁ గిచుకు రన వ్రింగి జఠరానలం బార్చుకొని

మండూకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈప్రకారము యథేచ్ఛను బ్రతిదివసమును వలసినన్నిటిని దిగ మ్రింగుచుఁ, దొలుత సన్నగాండ్రను బిదప బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దిన క్రమమున జలపాదావశేషంబుగా హ్రదంబు నిర్మండూకంబు గావించి, కట్టకడపట నాకప్పల ఱేనిని సహితము కూయిడం బట్టుకొని మేనిమాంసంబాహ్యాదానంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నావ్రతసమాప్తి యయ్యెఁగా యని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యొండొకచోటికిం జనియెను.

నేనును మందవిషునిచందంబున నే యవమానంబున కోర్చుకొని, ప్రతిపక్షకార్యవిఘాతం బొనరించి స్వకార్య ముద్ధరించితిని. బగ్గున మండుదవానలంబు వృక్షాగ్రంబులం గాల్చి విడుచుం గాని, వానిని నిర్మూలములు గావింపఁ జాలదు; శైత్యశీల మయ్యును నదీజలంబు తటస్థితవసుమతీజంబుల మూలంబులం గోడఁ బెల్లగించును. కాఁబట్టి మంచిమాటలతో సాధింప నచ్చునవి బలాత్కారంబునచే నైన సాధింపరాదు. అయినను హిరణ్యగర్భుఁడు సంధికిం దగినవాఁడనియె నామతము. అని చెప్పి మేఘవర్ణుఁడు మిన్నకుండెను

అంత మంత్రి దూరదర్శి చిత్రవర్ణునిపంకఁ దిరిగి యిట్లనియె. "దేవా! సర్వవిధంబుల నిప్పుడు హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొని యాతని రాజ్యంబున నాతనిని యథాపూర్వముగా నిలుపుట శ్రేయస్కరము. మున్న సీనడుమఁ గర్పూరద్వీపమున నుండి యొకబకంబు సింహళద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని చారులవలన నేఁటి యుదయమునను విన్నాఁడను. విచారించి చూడ హిరణ్యగర్భుం డచ్చటికి దూత నంపుట, మనతో యుద్ధము చేయు సారసరాజును సహాయుంబు వేఁడుటకై యుండును. మన [illegible]

నిజమయ్యె నేని, మహాబలుండను బూర్వ మొకసారి మనచే నవమానితుం డయి యున్నవాఁడె కావున మహాసంతోషముతో హిరణ్యగర్భునకుఁ దోడుపడు ననుటకు సందియము లేదు. వారిరువురుం గలిసికొని మనమీఁద దండు వెడలుట పొసంగునేని, ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి విచారింప మనము వారిని గెలువఁ గలుగుట దుర్ఘటము. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొనుటయే యుత్తమపక్ష మని నాకుఁ దోఁచుచున్నది."

అనిన మందహాససుందరాననుం డయి చిత్రవర్ణుం డిట్లనియె. "హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పు డాల మిచ్చి మనచేఁ బరాజితుఁ డయ్యెనో యప్పుడె రాజ్యాధికారపూజ్యతం గోలుపోయి మనకు సేవక ప్రాయుఁ డయ్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి మరల రాజ్యపీఠంబునం బ్రతిష్ఠింప వలసినంత యక్కఱ మన కిప్పు డేమి కలిగినది? అంత కలిగినప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. 'ఈనఁ గాచి, పాలమును నక్కలకుఁ బెట్టినట్లు', బాహుబలాధిక్యంబు పేరిమిని గష్ట పడి రణంబునం గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు సేయ నేల? ఈవిషయమున నక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద ధ్వజ మెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపానలంబు వేఁడిమి నాతఁ డింకొకసారి బాగుగఁ జవి చూచెడుంగాక!" అనుచుండ నొకశుకంబు రోఁజుచుఁ గొలువుఁగూటంబుదిక్కునకుం బఱతెంచుచు దూరమున నుండి "దేవా! సింహళద్వీపరా జనేకానీకంబులతోడ న్వెడలి వచ్చి మనపట్టణ మాక్రమింప నూరిబయల న్విడియుచున్నాఁడు." అని కేక వేసెను. రా జావాక్యము విని యులికిపడి 'యేమి యేమి' యని యాత్రముతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రములైరి. అంతఁ జిలుకయు సమీపమునకు వచ్చి రాజుదిక్కు మొగము చేసి నమస్క-

రించి "దేవా! సింహళద్వీపరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గొప్ప కారణ మేమియు లేకయె మనమీఁద దండు వెడలివచ్చి, తనసేనల న్నగరంబుపఱగడ న్విడియించుచున్నాఁడు. అతండు మనరాజధాని న్సమీపించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతని రాక తెలియ దయ్యెను. వారిం జూచి యిప్పుడుగాఁ గావలివారలు రణసంభ్రమంబు నం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులం గోయ వనంబునకుం జని ఫలంబులుఁ గోయుచుఁ దొలుదొలుత నొక్కవృక్షాగ్రమునుండి దూరమున మిన్నును మన్నును నేకము సేయుచు లేచినధూళిం బొడ గాంచితిని; డోలాందోళితమానసుండనయి దాని కారణంబు నూహించు చుండ నింతలో గూఁతవేటుదూరమైన సైన్యకలకలంబు విననయ్యెఁ; బదంపడి బారులుతీరి మనప్రోలిదెసం జనుదెంచుపక్షివారంబులనాలో కించితిని; తదనంతరము పురోయాయియయివచ్చినయొక బకంబు వలన నది మనపై నాక్రమింప వచ్చినపారసాధ్యక్షునిసైన్య మగుటం దెలిసికొని, దేవర కాసమాచారమును నివేదింప వాయువేగమునం బఱతెంచితిని.' అని మరలఁ జెప్పెను.

అప్పు డమ్మయూరరాజు రౌద్రరసమూర్తియై లేచి, కొలువు కలయంజూచి యిట్లనియె — "దూరదర్శీ! నిన్ననో మొన్ననో కదా మహాబలుండు మనమీఁద దాడి వెడలి వచ్చి బవగంబునం బరాభ వంబు నొంది సేనల నేలపాలు చేసికొని తాను మాత్రము ప్రాణంబు లతో నవులఁబడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు. దానిసంతయు నింత లోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలత్వదుర్బలత్వంబులు తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాఁకినట్లు మరల మనమీఁద నే మొగంబున వచ్చి దండు వెడలినాఁడు? చూచితివా యాతనికెంత గావరము? మన మిప్పుడపోయి యీమత్తునిజన్యంబు చేసి స్నై

న్యంబుగా యమపురి కతిథిం గావింతము. ఆచార్యశౌర్యధుర్యుండ
నగునాముందఱం దృణకల్పుం డగునీపక్షి యెంతటివాఁడు? ఈతని
సైన్య మెంత? మున్ముందఱ యీవచ్చినవీరవారంబు నెల్ల భైరవంబుల
కాహారంబు కావించి వచ్చి, పిదప సింహళద్వీపమునకుం గూడ దాడి
వెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ బెల్ల
గించి పేరు లేకుండ నేలమట్టము గావింతము." అనిన సవినయంబుగా
మంత్రి యిట్లనియె.

"ఇన్నాళ్ళవలెఁ గాదు. మొన్నటిపోరునఁ బేరు గలవారు పలువు
రంతరించుటంజేసి మనసైన్య మిప్పుడు శూరశూన్యమై యున్నది.
ఆ బ్రహ్మచూడుండు పోయినతరువాత మనసేనలస్థితిగతుల నెఱిఁగి నడపి
కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును
మెఱయించి దళవాయితనంబు పూన సమర్థుం డగుమహాయోధవిశి
ష్టుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన
సైనికనికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగి యున్నవి. ఎల్లకాలం
బును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రు వొకప్పుడు లోఁబడినవాఁడె
కదా యని తలంపం బనిలేదు; శిఖిశిఖాతప్తం బగుజలంబె పొంగిపడి
యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు
తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందు మీఁదును మీఁదు గ్రిందును నగు
చుండును. కరనిహతకందుకంబునకుం బోలె భూమిపయిం బడినదేహ
ధారుల కందఱకును బడు చుండుటయు లేచుచుండుటయు నైసర్గికము.
నేనింతదూరము చెప్పుట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శర
దంబుం బోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్య మెప్పుడును
గానేరదు: మహాత్ములు సావధానముగా సాధకబాధకమ్ముల న్మంత్రి
ముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యర్థానర్థంబుల నూహించి,

మఱి కార్యనిశ్చయము సేయుదురు. రాజు తానెంత బలవంతుఁ [illegible] నిరాదరము పెట్టుకొన [illegible] పెట్టుకొని చేసి, నిశ్చయముగా [illegible] నొందును. సర్ప మెంత బలవంత మయ్యెను, [illegible] యొక్క [illegible] మనము మాచు చుండ లేదా? [illegible] సమర్థింపఁ జాలక దేవర యివ్వాడు [illegible] కార్యా [illegible] చేసికొని యొక [illegible] జంపు కొని [illegible] బళ్ళు తప్పుఁ [illegible]

గౌడదేశమునందలి యొకయగ్రహారమున దేవశర్మ యను పేరుగల వైదికుఁ డగువిప్రుఁ డొకఁడు గలఁడు. అతనికిఁ గొంతకాలము సంతానము లేనికారణమున [illegible] లేక యుండెను. అతనిభార్య యగు యజ్ఞదత్తి సంతానము లేని దయి, పుత్రులం గని పెంచు తల్లులనేడ్పుటం గని మచ్చరపడుచు, బిడ్డలనిమిత్తము యోగులని వేషములు వేసుకొనువారి నెల్లఁ గాళ్ళుఁ గడుపులుం బట్టుకొని యాశ్రయించి వారిచే తాళ్ళు వెల్లంకులు కట్టించుకొనుచు, తాయి గన్నఁ దాతికి గుడి గన్న గుడికి మ్రొక్కుచు, ఎవ్వరే తీర్థము పేరు చెప్పిన నచ్చటికిఁ బోయి మునిఁగి వచ్చుచు, లోకములోని నోములు వ్రతములు పట్టుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడచినపిమ్మట, నా యింతి యీశ్వరానుగ్రహమువలన, గర్భవతియై యొక్కపుత్రకుం గనియెను. లేక లేక కలిగినసంతాన మగుటం జేసి, తల్లిదండ్రు లాబిడ్డ వానిని భూమిమీఁది కాలు నేలఁ బెట్టనీక ప్రాణములకంటె నెక్కు డగా గారాబమునఁ బెంచుకొను చుండిరి. ఒకనాఁ డాబిడ్డను

లిచ్చి నిదుర పుచ్చి, యమున్యాలలో బయలుదేరి పొరుగూరి గావలి యుంచి యాజ్ఞసేని పొరుగువీధి నున్న తనపురోహితునింటికి బోయెను. నాఁడు పర్వదిన మగుటంజేసి రాజదగ్గఱనుండి సువర్ణశ్రాద్ధదాన మిచ్చుటకొఱకయి యాబ్రాహ్మణున కాహ్వానము వచ్చెను. సహజ దరిద్రుఁ డయిన యాశుద్ధశ్రోత్రియుఁ డప్పు డిట్లు చింతించెను. "రాక రాక నేఁటికాలమునకు భూపతికి నాయందు దయగలుగుటయు వచ్చె, సాహిత్యపరు లనేకు లుండగ వారిం గాదని నాకే దాన మియ్యఁ దలఁచి వర్తమాన మంపెను. నన్ను భాగ్యవంతునిఁ జేయవలె నను తలంపుతో నేలిక పిలువనంపినప్పుడే, నాపాలిటి యదృష్టదేవత సముఖమున కీయసందర్భము తెచ్చిపెట్టినది. ఇంకేఁ బుట్టింటనుండి నాభార్య వచ్చి చెప్పునది? నేఁ బోయి దానము పట్టి చెప్పెదను? రాకున్న నేమి పోవును నన్ను నిందించుటకు గంటికి ఱెప్పవలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న పిల్లవానికడఁ గాపుందువారు లేరు; పోక మానిన నన్ను భూపాలుఁ డా దానము నన్యుల కిచ్చివేయును. నాకొక్క యుపాయము కనుపట్టుచున్నది. బహుదినములనుండి కన్నబిడ్డవలెఁ బెంచుచున్న నకుల మున్నదిగదా? ఈపెంపుడుముంగిసను నాముద్దుపట్టికి రక్షకముగ నుంచి కదిలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింటనున్నట్టె పరుగెత్తుకొని వచ్చెదను." అని నిశ్చయించి, ముంగిసను సమీపమునఁ జెప్పి యా ముగ్ధశిశువునకుఁ గావలి పెట్టి, రాజమందిరమునకుం బోయెను. దాని మునిమిత్తము మేగిన రెండుగడియలను బ్రాహ్మణునికి శరీర మొక్కటియే రాజమందిరమున నుండెనుగాని చిత్తమంతయు నింటిమీఁదను కొమారునిమీఁదనే యుండెను. ఇంతలో నొకకృష్ణ సర్పము మిదిమీఁదనుండి యుయ్యాల దిగఁబ్రాఁకుచు ప్రాఁకి పోవుచున్న పాపమీఁదికి బ్రాకి వచ్చుచుండెను. దానిని

ముంగిస చూచి యెక్కియుగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొరికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నా బ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరం గాసువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁది ప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద పాదములు మోపక డోలాయమానమానసుండయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభువునుం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదురేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తసిక్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన, భీతిపరీతచేతస్కుండయి యాపాఱుఁడు తనకొమారుని నె యా నకులంబు చంపె నచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముఖ్యముఁ బట్టి నెత్తుఁగంపు నెట్లు గణించితి వని దురహంకారంబున చేతనున్న దుడ్డుకఱ్ఱ హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయుఱ్ఱ పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లా ముంగిసయునుఱుగఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలాపించుచు లోపలికిం జని తలిమంబునఁ జెక్కుచెమర్పకుండ నిదురించుచున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుండయి, పడంపడి డోలాసమీపంబున ఖండఖండము లయి పడియున్న నల్లత్రాఁచును జూచి చోద్యపడి, కలయావు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁదుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలుగని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ దొడఁగెను. కాఁబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక త్వరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకారంబుం నిట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాచరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు నప్పటికిఁ బురము దొర్ద పోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు గొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పోక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కండ్రు బాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

ముంగిస చూచి యొక్కమెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొఱికి ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మణుఁడును రాచనగరం గానుపీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడములు మోపక డోలాయమాన మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బభ్రువుసం దన స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తురంటికొన్న నోటితో మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదురేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను. రక్తవిలిప్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన, భీతివరీతచేతస్కుం డయి యాపాఱుఁడు తనకొమారునినె యానకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక నాముద్దుఁ బట్టి నెత్తురుఁగందు నెట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున చేరువ నున్న దుడ్డుఃఱ్ఱను హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను. ఆమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయుఱ పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను. అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలాపించుచు లోనికిం జని తలిమంబునఁ జెక్కుచెమర్పకుండ నిదురించు చున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి కోలానమీపంబున ఖండఖండము అయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును జూచి చోద్యపడి, కలరూపు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁదుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలుగని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ దొడఁగెను. కాఁబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక తొందరపడి చేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకారంబుం జెప్పసిమె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన తుదమొద నప్పటికిఁ బురము దొద్ద పోవచ్చును. కాఁబట్టి ముందుగా నీరీతి నయిన నాతనిం బాఱఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుం జూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్లు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము.' అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

"మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు గొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కండ్రు జాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాస పడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాభవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

మంత్రి యైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణచేతం గాని స్వబుద్ధిచేతం గాదు. తనతోంటి విరోధంబు సాధింప గోరినయెడల మనయుద్దేశంబును దానికిం గొంత తోడుపడి యుండెడు నిశ్చయము. అయినను దనమాత్ర మనోరథం బీడేఱు నేని శత్రులు సంతోషమ్మున మము బాధింపనగలం గలవాం డగుట సందియము లేదు. మన సంధివ్రాయు మహారాజాగ్రజ్ఞ సమాధాన పఱుచు కొనుయత్నంబు చేయుటయే ప్రస్తుతము చేయు మయిన కార్యము. కాంబట్టి మీరిప్పుడు యూహించినవిధమున పలికి మనదూత యరుగవలయును; అట్లరుగుదూత కార్యసంఘటనం బొనర్చుకొని మరల మనకుం జేరుటకు లోపలనె యామహాబలుని దళముల వలన నొకటి పుట్టకుండ నిక్షణంబ నానసరాజా గోపకరాయబారిం బంపుదము. ఇట్లు చేసిన సకలము ననుకూలమగునని తలంతును." అనిన రాజును నౌనని యొకొనియెను. అప్పుడే రాజనియోగంబున మంత్రి యరుణముఖుని రప్పించి మహాబలునితోడం బలుక వలయు పలుకుల నెల్లం దేటపడం గఱపి, కార్యంబు పొత్తు పఱుచుకొనితమ్మని పంచిన, నాతండును వినయావేశంబునం జని నగరంబు పలుకడ నొక్క పదంబున నున్నస్కంధావారంబుం దఱిసి, సేనారక్షకులకుం దనవచ్చిన కార్యంబు చెప్పి యెల్ల సైనికులును మూంకలు గట్టి యున్నం జూచు చుండం దన్మధ్యంబున నొక్కచోం బందసందిరు సమీపంబున లతాగృహంబున వసియించి యున్న మహాబలునిన్ ద్వారపాలకుల వెంబడిం బోయి సందర్శించి నమస్కరించి, యాతనియాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబున గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

"దేవా! జంబూద్వీపాధినాథు లగుచిత్రవర్ణ మహారాజుల వారు కాముగ దేవరివారితోడ నాడు మన్న మాటలు విన్నవించెద; అవధాన ముతోం జిత్తగింపుండు. ఇరుగు పొరుగుల దేశముల కేలికల మయిన

మనము మనలో నిట్టి దుర్వృత్తాంతంబు పాటించి మానుషధర్మమును మఱచి లోకులు [illegible] కీర్తి [illegible] నుండుట యుచితము గాదు. మన [illegible]తత్వంబు పెద్దని పోఁగని భావంబు గూర్చి యుండదు మేని, మన [illegible] లొక్కటి నెత్తి [illegible] వ్యసనలఁ దేఁటి చూడఁ గలవే? పూర్వ [illegible] మన మనసులలోఁ గ్రోధాగ్ని [illegible] ప్రజ్వరిల్లి సమృద్ధమై మానం [illegible] గొని [illegible] దహించి యిప్పటి కాఱినది; అట్టి [illegible] మన మనస్సుమలఁ [illegible] యుభయులకును క్షేమకరము గాదు. [illegible] మన మనో[illegible] [illegible] వలంబించి విగ్రహాట [illegible] మనుట మాయభిమతము. [illegible] హిరణ్యగర్భుఁడు మన కిరువురకుఁ [illegible] అతని రాజ్యం బాతని కిచ్చితి మని చెప్పి, [illegible] సంధ్యాంబు [illegible] నాతనినడుగ నేఁడె దూతను బంపుచున్నారము."

అని చెప్పి యూరకున్నఁ మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తనబలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలి యుంటఁ జేసియుఁ దనవచ్చిన కార్యం బనుకూలముగా ముగియుచిహ్నములు కానఁబడుచుంటం జేసియు సంధిచేసికొనుటయే యిప్పటికుచిత మని నిశ్చయించి, పూర్వ వైరంబు మాని సంధి కియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబలచిత్రవర్ణులకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకలేఖ వ్రాసి, తల్లేఖం గొని పోయి హంసస్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు పొందు

వఱుచుకొని యా వరుణముఖుండె తగినవాఁ డని యెంచి, అతనిని వయి నంబుచేసి క్రమ్మఱఁ గర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగ మనంబున కెదురు చూచుచు దినము లెన్ను చుండెను. అతండును, కతిపయప్రయాణంబులఁ గర్పూరపుదీవిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబు చేసి నిజాగమనకారణంబు తెలిపి, యాతండు తన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని పోవ హిరణ్యగర్భుని సభాస్థ వాసంబుఁ జొచ్చి, యచ్చట నాప్తవర్గంబుతో నిష్టకథాప్రసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయుచున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, నమస్కార పూర్వకంబుగాఁ దన్నెఱిఁగించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. “జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవర సుగుణసంపదను బలు వురు ప్రశంసింపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడిమైత్రి నపేక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడు మొదలుకొని యథాపూర్వ ముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీపరాజ్యాధికారంబు మరల వహించి, లోకోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామి తోడి సౌహార్దసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు,” అని లేఖం జేతి కిచ్చెను. దానిం బుచ్చుకొని హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగిన ప్రత్యుత్తరంబు వ్రాసి ధవళాంగునిచేత నిచ్చి, ‘నీవీవరుణ ముఖునితోడ జంబూద్వీపంబున కరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హ సంభాషణంబుల నాతని నలరించి యిరాజా బిచ్చి రమ్మని యానతి యొసఁగి, యరుణముఖుని సద్భసత్కారంబుల గారవించి చెప్పవలయు పలుకు లెల్లం జెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును వరుణముఖుండును బయలు వెడలి, పరసపంభాషణంబుల మార్గాయాసంబు వీసంబును గాన రాకుండ నడచి, కతిపయదినంబులకు జంబూద్వీపంబు చేరి చిత్రవర్ణుండు నిండు

కొలువు వుండి యుండ నాతనిపాదసందర్శనంబు చేసికొని, వృత్తాంతంబు సమస్తంబును నివేదించి, కృతకృత్యు లయిరి. మహారాజు మేఘవర్ణుఁడును కూర్చి కార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్ననఁ బడసి, పరమానందభరితుండయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జనియెను. నాఁడు మొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణహిరణ్యగర్భు లన్యోన్యమైత్రిం బొడలుచుఁ, బరస్పరక్షేమలాభంబులఁ బత్రికాముఖంబులఁ దెలిసికొనుచుఁ జిరకాలంబు సుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును ససాకల్యముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వంసహాపతులతోను సంధి గావించుకొని, యైకమత్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుఁడనిన, రాజపుత్రు లెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను సందర్శింపఁ గంటి మని విష్ణుశర్మను నుతియించిరి. అంత సనయు లయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పోయి, సుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకలసన్మానంబులం బొంది, యొకయగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.
